

Riina Mathlin

TOIMITTAJAVALINTA- JA ARVIOINTIMENETTELYJEN KEHITTÄMINEN

Arviointikriteeristö ja toimittajan velvoitteista sopiminen

TOIMITTAJAVALINTA- JA ARVIOINTIMENETTELYJEN KEHITTÄMINEN

Arviointikriteeristö ja toimittajan velvoitteista sopiminen

Riina Mathlin
Opinnäytetyö
Syksy 2016
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden tutkinto-ohjelma, Oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Riina Mathlin

Opinnäytetyön nimi: Toimittajavalinta- ja arviointimenettelyjen kehittäminen – arviointikriteeristö ja toimittajan velvoitteista sopiminen

Työn ohjaaja: Lea Isopoussu-Koponen

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Syksy 2016

Sivumäärä: 47 + 1

Opinnäytetyön aiheena on toimittajavalinta- ja arviointimenettelyjen kehittäminen. Opinnäytetyön tarkoituksena on määrittellä kriteerit toimittajavalintaa varten, ja selvittää, miten toimittajille asetettujen vaatimusten toteutumista voitaisiin turvata sopimustasolla. Työn toimeksiantajana toimii energia-alalla toimiva Oulun Energia Urakointi Oy. Aihe on rajattu koskemaan toimeksiantajan Infra-yksikön maanrakennustöiden alihankintoja.

Hankintatoimella nähdään yleensä olevan suuri vaikutus liiketoiminnan tuloksellisuuteen. Hankinnoissa on pyrittävä kustannustehokkuuteen tekemällä hankinnat hallitusti, suurina kokonaisuuksina. Hankintoja varten on tärkeää olla valmiiksi määritellyt käytännöt, joiden mukaan kaikki hankinnat yrityksessä tehdään. Tämän opinnäytetyön tavoite on selkeyttää toimeksiantajan hankintoja valmiiksi määriteltujen toimittajavalintakriteerien avulla.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on laadullinen tutkimus. Keskeisintä tutkimusta tukevaa teoriapohjaa ovat tilaajavastuulaki sekä rakennusurakan yleiset sopimusehdot. Myös toimialaan liittyvän lainsäädännön sisältöä on selvitetty, ja pohdittu sen perusteella toimittajalle asetettavia vaatimuksia. Tutkimuksessa tiedonkeruumenetelmänä käytettiin omaa havainnointia ja teemahaastatteluita. Teemahaastatteluihin valittiin toimeksiantajan henkilöstöstä ne henkilöt, joilla on eniten kokemusta maanrakennustöiden hankinnoista.

Opinnäytetyön johtopäätöksenä voidaan todeta, että toimittajavalinnassa on huomioitava useita lain velvoittamia asioita. Tilaajavastuulain mukaiset asiat on selvitettävä ja arvioitava, ja esimerkiksi työ- ja sähköturvallisuuteen liittyvät vaatimukset ovat tärkeitä. Valintakriteereitä voidaan asettaa myös oman yrityksen harkinnan ja arvojen mukaisesti. Teemahaastattelujen perusteella hyödylliseksi toimittajavalinnan apuvälineeksi koetaan tarkistuslista tai kriteeristö, jonka perusteella toimittajan arviointi suoritetaan. Toimittajalle asetettujen vaatimusten toteutumista voidaan turvata sopimusteknisin keinoin. Sopimuksen tekemisessä on tärkeää valita oikeanlainen sopimusmalli, ja luoda menettelyt poikkeustilanteita varten. Rakennusurakan yleisten sopimusehtojen ymmärrys on myös tärkeää, sillä ehtoja sovelletaan käytännössä jokaisessa sopimuksessa.

Asiasanat: alihankinta, hankinta, toimittajavalinta, toimittaja-arviointi, tilaajavastuulaki, sopimus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Business Economics, option of Law and Administration

Author: Riina Mathlin

Title of thesis: Developing Supplier Selection and Evaluation Procedures – Evaluation Criteria and Suppliers Obligations in Contract

Supervisor(s): Lea Isopoussu-Koponen

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2016 Number of pages: 47 + 1

The topic of this thesis is developing supplier selection and evaluation procedures. The purpose of the thesis is to define criteria for supplier selection and inquire how to ensure that supplier pursues their obligations during agreement period in contract. This study was commissioned by Oulun Energia Urakointi Oy, which operates in the electricity sector. This thesis concerns only suppliers of earthworks as subcontracting, not suppliers in other procurements.

The procurement function is often seen as one of the most critical functions concerning business productivity. Therefore, it is important to aim to cost efficiency by making managed procurements in bigger entities. It is important to have defined procedures for all procurements in the organization. Goal of the thesis is to clarify procurements by defining constant criteria for supplier selection.

The research method in this thesis is qualitative research. The theory background consisted of Act on the contractor's obligations and common contractual terms in building contracts. Furthermore, some legislation concerning earthworks and work safety has been reviewed. Theme interviews and observing were used as data collection methods. In theme interviews the most experienced persons working with procurements in the company were interviewed.

The thesis results show, that there are plenty of legislative aspects to take into consideration in supplier selection. There are also obligations that the buyer has the authority to consider whether these possible obligations are demanded from the supplier or not. Obligations can be set according to own corporate values. Based on the results from theme interviews, some type of check list or criteria for supplier evaluation is considered useful. To ensure that the suppliers pursue their obligations, it is important to make appropriate contracts and create procedures for exceptional situations, for example what to do if something in the contract must be changed. The ability to interpret and understand the content of the contract is necessary. It is also very important to understand the effect of common contractual terms in building contracts.

Keywords: subcontracting, procurement, supplier selection, supplier evaluation, contract

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TOIMEKSIANTAJA JA HANKINNAT	9
3	TILAAJAVASTUULAIN VELVOITTEET	12
3.1	Tilaajavastuulain mukaiset selvitykset	13
3.2	Selvitysten arviointi	15
4	TOIMITTAJAN ARVIOINTIPERUSTEITA	18
4.1	Taloudellinen soveltuvuus	18
4.2	Tekninen soveltuvuus	19
4.3	Ammatillinen soveltuvuus	21
4.4	Laadunvarmistus	22
4.5	Työterveys ja työturvallisuus	23
4.6	Yhteistyökyky	24
4.7	Ympäristönäkökohdat	24
4.8	Tiedonantovelvollisuus työntekijöistä	25
5	SOPIMUSKÄYTÄNTÖ	26
5.1	Sopimustyyppi	27
5.2	Yleiset sopimusehdot	27
5.3	Toimittajalle asetetuista vaatimuksista sopiminen	29
5.4	Sopimusehtojen laiminlyönti	30
6	TOIMITTAJAVALINTAMENETTELY JA KEHITTÄMISTARPEET	31
6.1	Toimittajavalintamenettely	31
6.2	Toimittajan soveltuvuuden arviointi	32
6.3	Toimittajavalinnan ja -arvioinnin kehityskohteet	35
6.4	Sopimuskäytäntö	35
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	38
8	POHDINTAA	42
	LÄHTEET	44
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Aihe opinnäytetyölle kehittyi kesäharjoittelun aikana Oulun Energia Urakointi Oy:ssä työskennellessäni. Yrityksessä kehitettiin sopimushallintoa sekä osto- ja hankintatoimea, joten toimittajavalintamenettelyjen kehittäminen oli usein esillä. Opinnäytetyön aiheena on toimittajavalinta- ja arviointimenettelyjen kehittäminen, käytännössä toimittajavalintakriteerien määrittäminen. Oulun Energia Urakointi Oy toimii opinnäytetyön toimeksiantajana.

Opinnäytetyön tarkoituksena on määrittellä valmiit kriteerit, joiden perusteella toimittajien soveltuvuutta arvioidaan ja toimittaja valitaan toimeksiantajan Infra-yksikön maanrakennustöiden hankinnoissa. Hankintatoiminnalla nähdään yleensä olevan suuri vaikutus liiketoiminnan onnistumiseen ja tulokellisuuteen. Tarjousten pyytäminen, vertaaminen ja niistä neuvottelemine kuluttaa paljon ostajan ja myyjän aikaa. On turhaa tarkistaa toimittajaan liittyviä ominaisuuksia jokaisen hankinnan kohdalla, tai etsiä jokaiseen tilanteeseen uusi toimittaja. Kaupoista olisikin hyvä sopia suurempina kokonaisuuksina. (Sakki 2014, 36, 129.)

Työn tavoitteena on saada toimeksiantajan käyttöön toimittajien arvioinnissa ja valinnassa käytettävät kriteerit, ja sen avulla selkeyttää ja helpottaa toimittajavalintaprosessia sekä kehittää sitä kustannustehokkaampaan suuntaan. Työssä selvitetään, mitä asioita on otettava huomioon toimittajavalinnassa alihankintana toteutettavien maanrakennustöiden hankinnassa. Aihe rajattiin maanrakennustöiden toimittajien valintaan, sillä se koettiin hyödylliseksi toimeksiantajan puolelta, ja aiheen rajaus on sopiva myös opinnäytetyön kannalta. Toimeksiantaja haluaa muuttaa hankintakäytäntöään niin, että hyväksytyt toimittajat ovat keskitetysti tiedossa hyväksytyjen toimittajien listalla. Valintakriteerien perusteella voidaan valita toimittajat, joiden kanssa tehdään puite- tai vuosisopimukset. Näin yrityksen sisällä on aina tiedossa hyväksytyt toimittajat. Hyväksytyjen toimittajien listalta voidaan tulevaisuudessa aina huoletta valita, mitä toimittajaa käytetään missäkin töissä. Näin voidaan vähentää hankintoihin käytettävää työmäärää. Tällä hetkellä toimeksiantajalla on paljon eri asiakkaita ja projekteja, joten projektipäälliköt tai palvelupäälliköt tekevät usein hankintoja oman harkintansa mukaan. Hyväksytyjen toimittajien listan avulla pystytään välttämään se, että esimerkiksi projektipäälliköt tilaavat itsenäisesti työn edellisistä työmaista tutulta toimittajalta, mikä on pahimmassa tapauksessa kallein vaihtoehto. Ihanteellisessa tilanteessa yrityksessä keskitetysti hankintoja hoitavat henkilöt ovat kilpailuttaneet

ja valinneet toimittajat ja tehneet näiden kanssa pidempiaikaiset puitesopimukset. Projektipäälliköt voivat sitten tilata työt helposti jo tehtyjen puitesopimusten mukaisesti.

Kun toimittajavalintaa varten on määritelty käytettävät kriteerit, mietitään vielä, miten vaadittavien asioiden toteutuminen voitaisiin varmistaa tehtävässä sopimuksessa. On siis selvítettävä mistä ja miten pitää muistaa sopia, ja miten se onnistuu käytännössä, kun jokaisessa tehtävässä sopimuksessa noudatetaan rakennusurakan yleisiä sopimusehtoja. Nämä yleiset sopimusehdot määräävät esimerkiksi sopimusasiakirjoille tietyn pätevyysjärjestyksen. Kun toimittajalta on edellytetty jotain tiettyä asiaa jotta se ylipäättään hyväksytään toimittajaksi, on tietysti tärkeää, että vaadittu ominaisuus toteutuu myös sopimuskauden aikana. Siksi sopimustasolla on otettava huomioon tärkeimmistä velvoitteista sopiminen ja se, miten menetellään, jos toimittaja ei menettelekään sovitun mukaisesti.

Opinnäytetyö toteutetaan kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen avulla. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on jonkin ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja tulkinnan antaminen, ja tutkimus tuottaa lopulta selityksen käytännöstä (Kananen 2014, 18). Tutkimuksen tekeminen aloitetaan selvittämällä ensin toimeksiantajan hankintoja ohjaava teoriapohja. Yrityksen sisäisiä toimittajavalintaan liittyviä käytäntöjä ja tarpeita selvitetään teemahaastatteluiden avulla.

Tutkimuksen tekemistä ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset.

- Minkälaisia asioita on toimittajavalinnassa otettava huomioon, kun hankitaan maanrakennustöitä alihankintana?
- Miten toimittajille asetettujen vaatimusten toteutumista voitaisiin turvata?

Tarkoituksena on selvittää ensin toimittajavalintaa koskeva teoria. Tätä varten käydään läpi toimeksiantajan toimialaan liittyviä lakeja, asetuksia, viranomaisohjeita sekä yrityksen noudattamia standardeja. Keskeisintä lainsäädäntöä toimittajien valinnassa on tilaajavastuulaki. Myös rakennusurakan yleiset sopimusehdot, YSE 1998, ovat eräs keskeinen lähde, kun mietitään vaatimuksia sopimustasolla. Teorian perusteella määritellään pakolliset, jokaiselta toimittajalta vaadittavat asiat. Teorian selvittäminen rajataan suomalaisten maanrakennusurakoitsijoiden kelpoisuuteen liittyviin asioihin, eikä ulkomaalaisilta yrityksiltä vaadittavia asioita oteta tässä työssä huomioon.

Tutkimuksen empiirisen osuuden tarkoituksena on selvittää toimeksiantajan käyttämät ja heidän haluamansa toimittajavalinnan kriteerit. Tämän selvittämiseen käytetään teemahaastatteluja, joissa haastatellaan Infra-yksikön päällikköä, maanrakennusvastaavaa sekä toimeksiantajan ostaja- ja hankintatoimesta vastaavaa henkilöä.

Teorian ja haastattelujen lisäksi tietoa hankittiin itse havainnoimalla ja keräämällä tietoa yrityksen sisäisistä käytännöistä ja ohjeista hankintoihin liittyen. Hyödynnän siis yrityksestä itselleni työsuhteen aikana kertynyttä tietoa ja kokemuksia. Opinnäytetyöprosessin aikana osallistuin kokouksiin, joissa käsiteltiin hankintoihin ja sopimuksiin liittyviä asioita. Olin mukana myös sopimushallinnollisissa tehtävissä, joten sain hyvän käsityksen siitä, millaisista asioista nykyisissä sopimuksissa on sovittu. Havainnointi on osallistuvaa, kun sen aikana ollaan jäsenenä yhteisössä, mutta osaltaan tämän opinnäytetyöprosessin aikana tehtyä havainnointia voisi kuvata myös osallistavaksi, sillä havainnoinnilla pyritään oppimaan yhteisön käytännöistä ja näin luomaan muutosta (Kananen 2014, 66-67).

Opinnäytetyössä esitellään ensin toimeksiantaja ja toimiala. Luvussa kerrotaan myös alihankintaketjusta ja toimeksiantajan sijoittumisesta siihen. Kolmannessa luvussa tarkastellaan tilaajavastuulakia, ja sen asettamia velvoitteita toimittajavalinnalle. Luvussa pohditaan myös lain velvoittamien todistusten hankkimisen tarkoitusta, ja niiden sisällön tulkintaa. Neljännessä luvussa käydään läpi muita asioita, joita voidaan ottaa huomioon toimittajavalinnassa. Ensimmäiseen lukuun vaikuttavia asioita esitellään aihealueittain taloudellisen, teknisen ja ammatillisen soveltuvuuden osalta. Samassa luvussa huomioidaan myös muun muassa laadunvarmistukseen, työterveyteen ja työturvallisuuteen, toimittajan yhteistyökykyyn ja ympäristönäkökohtiin liittyviä asioita. Viidennessä luvussa tarkastellaan sopimuksen tekemisessä huomioitavia asioita, jotka täytyy ottaa huomioon toimittajilta vaadittujen asioiden toteutumisen turvaamisessa sekä nykyistä sopimuskäytäntöä. Kuudennessä luvussa kuvataan empiirisen tutkimusosion toteuttamista ja tuodaan esille haastatteluissa esille nousseita asioita. Haastatteluissa ilmenneitä asioita on otettu kuitenkin huomioon jo muissakin luvuissa, ja haastattelut täydentävät niissä käsiteltyjä aihealueita. Seitsemäs luku, johtopäätökset, kuvaa lopulta tiivistetysti vastaukset tutkimuskysymyksiin. Viimeisessä, kahdeksannessa luvussa, on kirjoittajan pohdintaa opinnäytetyöhön ja sen onnistumiseen liittyen.

2 TOIMEKSIANTAJA JA HANKINNAT

Työn toimeksiantajana toimiva Oulun Energia Urakointi Oy on vuonna 2011 perustettu, Oulun Energia – konserniin kuuluva energia-alalla toimiva yritys. Energia-ala on yhteiskunnallisesti erittäin merkittävä, kehittyvä ”tulevaisuuden ala”. Uusia ammattitaitoisia osaajia tarvitaan alalle jatkuvasti erilaisiin tehtäviin liittyen esimerkiksi sähkön ja lämmön tuotantoon, hankintaan, siirtoon, verkonrakennukseen ja kunnossapitoon. (Energiateollisuus ry 2014, viitattu 3.11.2016.) Sähköverkkoon investoidaan tällä hetkellä voimakkaasti. Sähköverkon rakenne muuttuu, kun ilmajohdoista siirrytään vähitellen maakaapeleihin. Kokonaisinvestointien määrän ennustetaan yltävän yli 8 miljardiin euroon 2020-luvun loppuun mennessä. (Energiateollisuus ry 2016, viitattu 3.11.2016.)

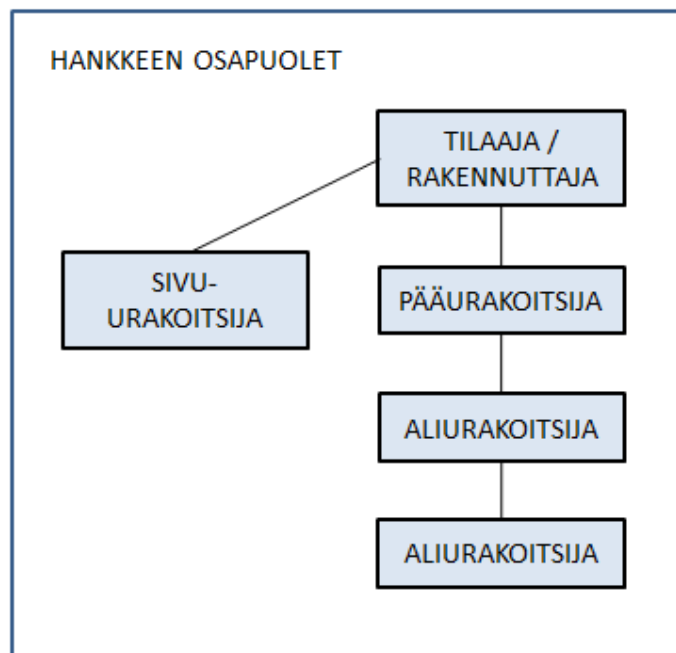
Oulun Energia Urakointi Oy tarjoaa sähköverkkojen, katu- ja aluevalaistuksen, liikennevalojen, kameravalvontajärjestelmien sekä televerkkojen rakentamista ja ylläpitoa sekä suunnittelu- ja asiantuntijapalveluja. Tarjontaan kuuluvat myös erilaiset jännitetyöt ja mittaukset, kuten vianhoito ja sähkölaatumittaukset sekä käytönjohtopalvelut. Oulun Energia Urakointi Oy:n liikevaihto oli vuonna 2015 20 miljoonaa euroa, ja yritys työllistää tällä hetkellä noin 100 henkilöä. (Oulun Energia Oy 2015.) Opinnäytetyössä keskeistä on Infra-yksikön toiminta, jonka toimialueeseen kuuluu pääasiassa jakelu- ja katuvaloverkon rakentaminen.

Yleisesti hankintojen osuus yritysten liikevaihdosta on kasvanut viime vuosien aikana, koska yritykset ulkoistavat toimintoja keskittyäkseen yhä enemmän omaan ydinosaamiseensa (Nieminen 2016, 12). Maanrakennusurakoitsijoilla on tällä hetkellä kova kysyntä. Hankinnoissa pitäisi pyrkiä ennakoitavuuteen, jotta eteen ei tule tilannetta, jossa joudutaan tekemään hätäisiä, epätaloudellisia hankintoja ensimmäiseltä löydetyltä toimittajavaihtoehdolta. Toimittajien saanti pitäisi pystyä turvaamaan. Palveluiden ammattimainen hankinta voi olla kuitenkin vaikeaa, sillä kun palvelut eivät ole konkreettisia ja standardoituja, pitää niiden sisältö ja halutun palvelun taso määritellä erikseen (Sakki 2015, 137). Aliurakoiden hankinnoissa on tärkeää varmistaa työn häiriötön eteneminen ja virheettömyys (Junnonen & Kankainen 2012, 7). Tämän toteuttamisessa on tietysti keskeisessä osassa oikeanlaisten toimittajien valinta.

Oulun Energia Urakointi Oy käyttää urakoissaan paljon aliurakoitsijoita. Infra-yksikössä käytettävät aliurakoitsijat ovat pääasiassa pieniä ja keskisuuria maanrakennusalan yrityksiä. Alihankinnan

tarkoituksena on jakaa kokonaistyömäärää eri alojen osajille sekä jakaa tilauksen toteuttamiseen liittyvää vastuuta ja riskitekijöitä eri alihankkijoille (Elomaa 2011, 47). Alihankinnan avulla yritys voi lisätä omia rajallisia resurssejaan ja keskittyä itse ydinosaan (Baily, Farmer, Jessop & Jones 2005, 263). Aliurakassa urakoitsija sitoutuu tekemään sopimuksen mukaisen urakan, joka on osa pääurakoitsijan urakkaa. Aliurakoitsija voi myös tehdä edelleen aliurakkasopimuksen oman aliurakoitsijansa kanssa. (Kortene & Olin 2015, 72.) Toimeksiantaja pyrkii tilanteeseen, jossa hyväksytyjen urakoitsijoiden kanssa on tehtynä vuosi- tai puitesopimukset, jotka määräävät erikseen tilattujen yksittäisten urakoiden ehdot.

Oulun Energia Urakointi Oy voi sijoittua alihankintaketjussa sivu-urakoitsijaksi, pääurakoitsijaksi tai pääurakoitsijan aliurakoitsijaksi. Riippumatta siitä minä osapuolena mainituista toimitaan, voidaan silti käyttää itse omia aliurakoitsijoita. Seuraavassa kuviossa havainnollistetaan rakennushankkeen alihankintaketjuun kuuluvia osapuolia.

KUVIO 1. Rakennushankkeen aliurakointiketjun osapuolet.

Kuviossa rakennuttajalla tai koko työn tilaajalla tarkoitetaan sitä osapuolta, jonka lukuun rakennustyö tehdään, ja joka viime kädessä vastaanottaa työn tuloksen. Sivu-urakoitsija on rakennuttajaan sopimussuhteessa oleva, pääurakkaan kuulumatonta työtä suorittava urakoitsija. Pääurakoitsija on sopimussuhteessa suoraan rakennuttajaan tai koko työn tilaajaan, ja vastaa työmaan johtovelvollisuuksista. Pääurakoitsija voi käyttää työssään apuna yhtä tai useampaa

aliurakoitsijaa, jotka voivat puolestaan käyttää taas omia aliurakoitsijoita. Pääurakoitsija vastaa kuitenkin koko aliurakkaketjun työsuorituksesta rakennuttajalle tai työn tilaajalle. Aliurakoitsijalla tarkoitetaan siis urakoitsijaa, joka suorittaa työtä toisen urakoitsijan tilauksesta. Tilaajalla tarkoitetaan urakoitsijan sopimuskumppania, joka on tilannut urakkasuorituksen, joten sillä ei aina tarkoiteta välttämättä koko työn tilaajaa, eli rakennuttajaa. Urakoitsijalla tarkoitetaan tilaajan sopimuskumppania, joka on sitoutunut aikaansaamaan sopimusasiakirjoissa määritellyn työntuloksen. (Junnonen & Kankainen 2016, 15.)

3 TILAAJAVASTUULAIN VELVOITTEET

Tilajavastuulaki, eli laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä (22.12.2006/1233), asettaa tilaajalle velvollisuuden selvittää tiettyjä asioita toimittajaan liittyen, kun tehdään sopimus vuokratun työntekijän käytöstä tai alihankintasopimukseen perustuvasta työstä. Rakentamistoiminnassa tilajavastuulakia sovelletaan sekä rakennuttajina toimiviin tilaajiin että sopimusketjussa kaikkiin yhteisellä työmaalla työsuorituksen sisältämän kokonaisuuden tilaajina toimiviin. Tämä tarkoittaa siis sitä, että myös alirakoitsijat ovat tilajavastuulaissa tarkoitettuja tilaajia, jos ne itse tilaavat jotain alihankintana.

Tilajavastuulain tarkoituksena on luoda yrityksille edellytyksiä varmistaa, että niiden kanssa vuokratyöstä tai alihankinnoista sopimuksia tekevät yritykset täyttävät lakisääteiset velvoitteensa sopimuspuolina ja työnantajina (Kortene & Olin 2015, 18-19). Tilajavastuulain mukaisten selvitysten pyytäminen on tärkeää myös harmaan talouden torjumisen ja yritysten tasavertaisen kilpailutilanteen kannalta (HE 114/2006 vp, 3). Etelä-Suomen aluehallintoviraston (2016, viitattu 15.11.2016) mukaan työsuojeluviranomaisen tekemä harmaan talouden valvonta on tuottanut tulosta, ja vuonna 2015 tilajavastuulakia on noudatettu jo paremmin kuin aikaisempina vuosina.

Tilajavastuulakia ei sovelleta pienissä ja lyhyissä töissä tai urakoissa, joissa työntekijöiden työskentely kestää enintään 10 työpäivää tai alihankintasopimuksen vastikkeen arvo on ilman arvonlisäveroa alle 9 000 euroa. Kun raja-arvoja lasketaan, on otettava huomioon, että mikäli tilaajalle tehty työ tai aikaansaatu työntulos perustuu useisiin peräkkäisiin keskeytymättöminä tai vain lyhyin keskeytyksin jatkuviin sopimuksiin, työn katsotaan jatkuneen yhtäjaksoisesti. (Tilajavastuulaki 4 §.) Mikäli siis näiden kaikkien työsuoritusten yhteenlaskettu arvo ylittää 9 000 euroa, tilajavastuulaki tulee sovellettavaksi.

Tilaja täyttää selvitysvelvollisuutensa pyytämällä selvityksiä ja todistuksia sopimuskomppaniltaan. Tilajavastuulain mukaisia selvityksiä ja todistuksia ei tarvitse kuitenkaan pyytää, jos tilaajalla on perusteltu syy luottaa sopimuspuolen täyttävän lakisääteiset velvoitteensa. Näin voidaan olettaa, kun sopimus tehdään esimerkiksi valtion, kunnan, kuntayhtymän tai niiden kokonaan omistaman yhtiön tai vastaavan yhteisön kanssa. (Tilajavastuulaki 5 §.) Tilajavastuulaissa rajataan selvitysvelvollisuus myös vakiintuneen sopimussuhteen osalta, mutta rakentamistoiminnassa tilaaja ei voi jättää selvityksiä pyytämättä vakiintuneen sopimussuhteen perusteella (Kortene & Olin

2015, 20). Jos tilaaja tekee uuden sopimuksen saman toimittajan kanssa ennen kuin on kulunut 12 kuukautta siitä, kun hän on aikaisempaa sopimusta tehtäessä täyttänyt selvitysvelvollisuutensa, tilaajalla ei ole uutta selvitysvelvollisuutta. Tiedot on kuitenkin tarkistettava, mikäli tilaaja epäilee toimittajan olosuhteissa tapahtuneen tarkistamista edellyttäviä muutoksia. (Tilaajavastuulaki 7 §.)

Tilaajavastuulain noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset. Työsuojeluviranomaisilla on pyynnöstä oikeus saada nähtäväkseen tilaajalla olevat selvitysvelvollisuuteen liittyvät asiakirjat. Mikäli tilaaja on hoitanut selvitysvelvollisuutensa puutteellisesti, aluehallintovirasto käsittelee tarkastajan ilmoittamat edellytykset laiminlyöntimaksun määräämiselle. Tilaajavastuulain 9 pykälän mukaan laiminlyöntimaksu voidaan määrätä tilanteessa, jossa tilaaja on laiminlyönyt selvitysvelvollisuutensa tai tehnyt sopimuksen liiketoimintakielloon määrätyn elinkeinonharjoittajan tai yrityksen kanssa. Laiminlyöntimaksua ei kuitenkaan voida määrätä, mikäli tieto liiketoimintakiellosta ei ole selvinnyt tilaajan selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvista asiakirjoista. Laiminlyöntimaksu voidaan myös määrätä, mikäli tilaaja on tehnyt sopimuksen toimittajan kanssa vaikka on tiennyt, ettei toimittajalla ole tarkoitusta täyttää sopimuspuolena ja työnantajana lakisääteisiä velvoitteitaan. (Pekkala & Pohjonen 2015, 841; Tilaajavastuulaki 9 §.)

3.1 Tilaajavastuulain mukaiset selvitykset

Tilaajavastuulain 5 §:n mukaan tilaajan on pyydettävä seuraavia selvityksiä ennen sopimuksen allekirjoittamista:

- todistus kuulumisesta ennakkoperintärekisteriin, työnantajarekisteriin ja arvonlisäverovelvollisten rekisteriin,
- kaupparekisteriote tai kaupparekisteristä muutoin saadut rekisteriotetta vastaavat tiedot,
- todistus siitä, ettei yrityksellä ole verovelkaa, taikka viranomaisen antama selvitys verovelan määrästä,
- todistus eläkevakuutuksen ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai erääntyneitä eläkevakuutusmaksuja koskeva maksusopimus,
- selvitys työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista ja
- selvitys työterveyshuollon järjestämisestä.

Rakentamistoimintaan liittyvään tilaajan selvitysvelvollisuuteen on vielä lisämääräyksiä tilaajavastuulain 5 a pykälässä. Tilaajan on pyydettävä myös todistus siitä, että sopimuspuoli on ottanut tapaturmavakuutuslaissa tarkoitetun vakuutuksen. Kaikki selvitykset on hankittava ennen sopimuksen tekemistä. Mikäli vain osa selvityksistä on hankittu, tilaaja on toiminut lain vastaisesti (Pekkala & Pohjonen 2015, 832). Yli 12 kuukautta kestävien sopimusten aikana on hankittava joka vuosi päivitetty selvitykset verovelkojen maksamisesta tai vaihtoehtoisesti verovelkatodistus sekä todistukset eläkevakuutuksen ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta (Tilaajavastuulaki 5 §).

Tilaajavastuulain mukaiset selvitykset on mahdollista hankkia itse, tai hyödyntämällä sitä varten tarjottavia palveluita. Toimeksiantajan käytössä on Suomen Tilaajavastuu Oy:n tarjoama Luotettava kumppani – palvelu. Palvelun kautta siihen liittyneiden yritysten tilaajavastuulain mukaiset selvitykset on helppo hankkia, eikä tarvitse käyttää aikaa tietojen manuaaliseen hankkimiseen. Tiedot ovat palvelussa ajan tasalla ja sähköisesti katsottavissa. (Suomen Tilaajavastuu Oy, viitattu 10.11.2016.) Myös Työ- ja elinkeinoministeriö ehdottaa selvityksessään Tilaajavastuu.fi – palvelua käytettäväksi tietojen hankkimiseen. Aina varsinkaan pienemmät yritykset eivät kuitenkaan ole rekisteröityneet tällaisiin palveluihin. Mainitun selvityksen mukaan toimittajan näkökulmasta tilaajavastuu.fi –palvelu tulee hallinnollisilta kustannuksiltaan halvemmaksi kuin selvityspyyntöihin vastataan useammin kuin kaksi kertaa vuodessa. Palvelu helpottaa huomattavasti työtä kummaltakin osapuolelta – toimittaja toimittaa itse selvitykset palveluun, ja tilaaja tarkistaa ne sieltä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.) Mikäli tietoja ei ole mahdollista saada tällaisesta palvelusta, voidaan niitä lähteä etsimään erilaisista rekistereistä. Esimerkkinä patenti- ja rekisterihallituksen ja verohallinnon yhteisestä yritys- ja yhteisötietojärjestelmä (viitattu 9.12.2016), mistä saa tiedot kaupparekisterimerkistä, verohallinnon rekisteristä, ennakkoperintärekisteristä, alv-rekisteristä sekä työnantajarekisteristä.

Tilaajan ei tarvitse edellyttää alkuperäisiä selvityksiä ja todistuksia, sillä oikeuskäytännössä on todettu kopion olevan riittävä (Pekkala & Pohjonen 2015, 832). Oikeuskäytännössä edellytetään, että tilaajan on varmistettava saadun selvityksen aitous, sillä selvitysvelvollisuuden täyttäminen vain muodollisesti ei ole riittävää (Surakka 2015, viitattu 1.11.2016). Pyydetty selvitykset eivät saa olla kolmea kuukautta vanhempia (Tilaajavastuulaki 7 §). Saadut selvitykset ja todistukset on säilytettävä vähintään kaksi vuotta siitä, kun sopimusta koskeva työ on päättynyt (Tilaajavastuulaki 5 §). Tilaajalla on vaitiolovelvollisuus koskien kaikkia toisen yrityksen liiketoimintaan liittyviä tietoja verojen maksamisesta, verovelasta ja eläkevakuutuksien ottamisesta (Liuksiala & Stoor 2014, 25).

3.2 Selvitysten arviointi

Kun tilaaja on saanut tai hankkinut tilaajavastuulain mukaiset selvitykset, täytyy ne arvioida ja muodostaa käsitys yrityksen luotettavuudesta. Arvioinnissa on otettava huomioon, ettei yrityksen kuulumattomuus johonkin rekisteriin tai se, ettei yritys ole toimittanut tiettyjä selvityksiä, ole aina osoitus yrityksen epäluotettavuudesta (HE 114/2006 vp, 23). Seuraavissa kappaleissa käydään erikseen läpi jokainen selvitys, ja pohditaan miten kyseisiä selvityksiä voidaan arvioida.

Työnantajarekisteriin kuuluminen on pakollista sellaiselle yritykselle, jonka palveluksessa on kalenterivuoden aikana vähintään kaksi vakituista palkansaajaa tai vähintään kuusi tilapäistä palkansaajaa (Junnonen & Kankainen 2016, 56-57). Vaikka yritys laiminlöisi palkkojen maksun, ei sitä silti poisteta rekisteristä. Yritys on kuitenkin voitu poistaa rekisteristä suurien verojäämien vuoksi. Ennakkoperintärekisteriin kuuluminen määrittää sen, maksaako tilaaja työkorvauksen ilman ennakonpidätystä. Mikäli yritystä ei löydy rekisteristä, on se voitu poistaa esimerkiksi sen takia, että se on olennaisesti laiminlyönyt veronmaksun, kirjanpitovelvollisuuden, verotusta koskevan ilmoittamis- tai muistiinpanovelvollisuuden taikka muun velvollisuutensa verotuksessa. (HE 114/2006 vp, 6.) Arvonlisäverovelvollisten rekisteristä tulisi löytyä jokainen yritys, joka myy liiketoiminnan muodossa tavaroita tai palveluita Suomessa (Junnonen & Kankainen 2016, 56-57).

Pääsääntöisesti jokaisen yrityksen pitää ilmoittautua kaupparekisteriin, ja siten yrityksen tiedot pitää löytyä rekisteristä. Kirjanpitolakiin 30.12.1997/1336 perustuen yrityksen tilinpäätös täytyy olla rekisteröitynä kaupparekisteriin. Kaupparekisteristä selviää yrityksen perustietojen lisäksi muun muassa tieto liiketoimintakiellosta. Tilaajan on varmistettava, ettei toimittajan vastuuhenkilöillä ole liiketoimintakielloa, sillä liiketoimintakielloon määrätty henkilö ei saa harjoittaa liiketoimintaa itse, eikä toista välikätenä käyttäen. (Junnonen & Kankainen 2016, 57-58.) Jokaisella on oikeus saada tietoja kaupparekisteriin tehdyistä merkinnöistä ja siihen kuuluvista asiakirjoista. Rekisteröidyt tilinpäätökset ovat myös julkisia, ja niistä voi saada jäljennöksiä. (HE 114/2006 vp, 7.)

Tilaajavastuulaki velvoittaa tilaajan selvittämään, ettei yrityksellä ole verovelkaa tai hankkimaan viranomaisen antaman selvityksen verovelan määräst. Julkisesta verovelkarekisteristä voi käydä tarkistamassa yrityksen verovelkatiedot. Rekisterissä on tieto yrityksen 10 000 euroa ylittävistä järjestelemättömistä verovelkoista. (Verohallinto 2016b.) Muita tietoja on pyydettävä toimittajalta itseltään, sillä ne eivät ole muiden saatavilla. Mikäli toimittajalla on verorästejä, ei laki pakota hylkäämään toimittajaa, mikäli nähdään että toimittajan luotettavuus ei ole näiden rästien vuoksi

vaarantunut. Tilaajalle voidaan kuitenkin määrätä selvityksen laiminlyöntimaksu, mikäli tilaajan on täytynyt tietää, ettei toimittajalla ole tarkoitusta täyttää lakisääteisiä maksuvelvoitteitaan. Maksu voidaan määrätä myös, jos verovelan maksusuunnitelmaa ei ole tehty silloin, kun verovelkaa on pidettävä merkittävänä yrityksen koko ja toiminnan laajuus huomioon ottaen. (Pekkala & Pohjonen 2015, 833). Täytyy kuitenkin aina tilannetta harkitessa muistaa, että verojen maksamisen laiminlyönnit ovat suoritushäiriötä ennakoiva seikka (Junnonen & Kankainen 2016, 375).

Eläkevakuutuksen olemassaolon selvittämisen osalta eläkevakuutuksilla tarkoitetaan työntekijöiden eläkevakuutuksia. Työeläkevakuutettu yritys on saanut eläkevakuutusyhtiöltä todistuksen siitä, ettei sillä ole todistuksen antopäivään mennessä erääntyneitä vakuutusmaksuja tai vaihtoehtoisesti siitä, jos se on tehnyt toteutumiskelpoisen maksusopimuksen erääntyneistä maksuista. Todistusta ei anneta ilman valtuutusta muille kuin yritykselle jota todistus koskee. (HE 114/2006.) Työnantaja on velvollinen kustantamaan työntekijälleen työntekijän eläkelain 19.5.2006/395 mukaisen eläketurvan Suomessa tehdystä työstä. Tilaajan selvitysvelvollisuus ei koske yrittäjän YEL-vakuutusta. (Pekkala & Pohjonen 2015, 833.)

Alihankintaa koskevien työehtojen määräytymisestä ei ole lainsäädännössä erityistä säännöstä, mutta joidenkin työehtosopimusten mukaan alihankkijan on sovellettava tilaajan noudattamia työsuhteen ehtoja. Lähtökohta on kuitenkin se, että alihankkija noudattaa oman alansa työehtosopimuksen määrittämiä työsuhteen ehtoja. Mikäli alalla ei ole työehtosopimusta, on työn suorittajan selvitettävä se, minkälaisia ehtoja omiin työntekijöihin nähden noudatetaan. (Elomaa 2011, 47, 90, 155.) Keskeisimmistä ehdoista annetussa selvityksessä voisi olla tieto esimerkiksi työntekijän pääasiallisista työtehtävistä, palkanmaksukaudesta, säännöllisestä työajasta, vuosiloman määräytymisestä ja irtisanomisajasta, ja palkkatietojen osalta siitä, miten palkka ja sen osat määräytyvät (HE 114/2006 vp, 24-25).

Työterveyshuoltolain (21.12.2001/1383) 2:4 pykälän mukaan työnantajan on kustannuksellaan järjestettävä työterveyshuolto työstä ja työolosuhteista johtuvien terveysvaarojen ja -haittojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä työntekijöiden turvallisuuden, työkyvyn ja terveyden suojelemiseksi ja edistämiseksi. Työnantajalla on oltava työterveyshuollosta kirjallinen toimintasuunnitelma, joka sisältää työterveyshuollon yleiset tavoitteet sekä työpaikan olosuhteisiin perustuvat tarpeet ja niistä johtuvat toimenpiteet (Työterveyshuoltolaki 3:11 §). Tilaajan selvitysvelvollisuus työterveyshuollon osalta voidaan täyttää pyytämällä todistus työterveyshuollosta. Tilaaja voi hyväksyä selvitykseksi myös toimittajan itse laatiman kirjallisen

selvityksen. Mikäli vielä sopimuksentekohetkellä toimittajalla ei olisi velvollisuutta järjestää työterveyshuoltoa, voidaan tilaajavastuun täyttämiseksi hyväksyä selvitys josta ilmenee se, miten työterveyshuolto on tarkoitus järjestää. Näiden saatujen selvitysten osalta ei ole väliä, onko työterveyspalvelut järjestetty itse vai ostettu yksityiseltä palvelujen tuottajalta. (Pekkala & Pohjonen 2015, 834.)

Rakentamistoimintaan liittyvään tilaajan selvitysvelvollisuuteen kuuluu myös selvittää, että toimittajalla on voimassa oleva tapaturmavakuutus työntekijöille. Tapaturmavakuutuksesta annettava selvitys voi olla vakuutusyhtiöltä saatu todistus vakuutuksista ja niiden sisällöstä (Pekkala & Pohjonen 2015, 835).

4 TOIMITTAJAN ARVIOINTIPERUSTEITA

Toimittajan soveltuvuutta voidaan lähteä arvioimaan eri osa-alueisiin liittyvien ominaisuuksien perusteella. Toimittajan pätevyyttä arvioidaan ensin hankkeesta riippumattomasti, sillä tarkoituksena on selvittää, onko toimittaja soveltuva ja luotettava sopimuskumppani. On mietittävä etukäteen, mitä vaaditaan vähimmäisvaatimuksena kaikissa ja mitä tietyn tyyppisissä hankinnoissa. Joskus täysin samoja ominaisuuksia ei voida kuitenkaan edellyttää kaikilta toimittajilta, vaan vaatimukset on mahdollisesti asetettava suhteutettuna yrityksen kokoon. On mietittävä, mitkä asiat takaavat toimittajan suoriutumisen tälle annettavasta työstä.

Toimeksiantaja käyttää aliurakoitsijoita urakoissa omissa urakoissaan, jotka tehdään aina erilliselle rakennuttajalle tai tilaajalle. Tästä johtuen asetettaessa perusteita toimittajan valinnalle, täytyy miettiä, mitä ominaisuuksia itse tarjotaan aina koko työn tilaajalle tai rakennuttajalle. Laatuketju ei saa katketa missään vaiheessa, eli aliurakoitsijalta on edellytettävä sama laatu, kuin mitä itse luvataan toteuttaa.

4.1 Taloudellinen soveltuvuus

On tärkeää selvittää, että toimittajan taloudellinen tilanne mahdollistaa tilattujen töiden toteutumisen. Toimittajan taloudellisesta tilanteesta tulee olla perillä myös riskien hallinnan kannalta. Toimittaja, joka on tehnyt tappiota useita vuosia ja jolla ei ole voimavaroja panostaa uuteen yhteistyöhön, ei ole potentiaalinen sopimuskumppani. (Nieminen 2016, 34.) Taloustietojen perusteella voidaan asettaa vähimmäisvaatimus toimittajan valinnalle. Voidaan esimerkiksi vaatia, että liikevaihtoa täytyy olla tietty määrä vuodessa. Myös kannattavuutta, vakavaraisuutta ja luottokelpoisuutta voidaan tarkastella. Osa näistä asioista selvitetään jo tilaajavastuulain mukaisten selvitysten tarkistusvaiheessa, sillä näistä selvityksistä käy ilmi kaikista vakavimmat ongelman yrityksen taloudellisessa tilanteessa.

Taloudellisen soveltuvuuden arvioinnissa voidaan käyttää apuna esimerkiksi Suomen Asiakastieto Oy:n toimesta, julkisen taloudellisen tiedon perusteella, koottuja yritystietoja. Eräs Suomen Asiakastieto Oy:n palveluista on yrityskohtainen Rating Alfa – luokittelu, joka esittää yrityksen luottokelpoisuuden kirjainluokituksella AAA-C. Palvelusta saatava luottokelpoisuus- ja

talousraportti arvioi myös yrityksen taustaa, maksutapaa ja taloudellista asemaa. (Suomen Asiakastieto Oy, viitattu 18.11.2016.) Toimittajalta voidaan vaatia esimerkiksi jotain tiettyä tasoa Rating Alfa – luokittelussa.

Vakuutuksen kattavuus on syytä selvittää. Tilaajan ei kannata ottaa vastattavakseen asiaa, johon ei voi itse vaikuttaa. (Kortene & Olin 2015, 73.) Toimittajalta voidaan vaatia vastuuvakuutusta joka korvaa yrityksen toiminnasta aiheutuneet henkilö- ja esinevahingot. Vastuuvakuutuksen tyypistä riippuen se voi korvata myös työn kohteelle aiheutetut vahingot sekä oman tai työntekijän virheellisen työn korjauksesta aiheutuneet kustannukset (IF Vakuutusyhtiö Oy, viitattu 28.11.2016). Kaikkien vastuuvakuutusten kattavuus ei ole yhtä suuri, joten kattavuus täytyy selvittää toimittajalta. Voidaan myös miettiä, olisiko tarpeellista vaatia tietyn suuruisen vastuuvakuutuksen olemassaoloa - onko kaikilta tarpeellista vaatia samansuuruisia vakuutusta, jos esimerkiksi toinen toimittaja tekee pienempiä työsuorituksia kuin toinen.

Toimittajaa voidaan pyytää selvittämään, miten mahdollinen rakennus- ja takuuajan vakuus olisi tarkoitus antaa. Näin voidaan arvioida, onko toimittajalla tosiasiallinen mahdollisuus vakuuden antamiseen, mikäli se koetaan tarpeelliseksi. Selvityksenä voidaan pyytää tieto vakuuden antajasta ja muodosta. Vakuudeksi hyväksytään joko raha- tai vakuutuslaitoksen antama omavelkainen takaus, rahalaitokseen tehty rahatalletus tai muu tilaajan hyväksymä vakuus (Kortene & Olin 2015, 36).

4.2 Tekninen soveltuvuus

Teknisen soveltuvuuden arviointiin kuuluu keskeisesti kaluston ja referenssien arviointi. Toimittajan käyttämän kaluston tulee olla asianmukainen, tarkastettu ja dokumentoitu. Sähköturvallisuuslain (14.6.1996/410) 8 pykälän mukaan sähkötöiden kannalta tarpeelliset työvälineet täytyy olla käytössä, sekä sähköturvallisuutta koskevia säännöksiä ja määräyksiä täytyy noudattaa työssä. Iloranta & Pajunen-Muhonen (2015, 225) painottaa, että palveluntoimittajaa valittaessa on tärkeää varmistaa toimittajan kapasiteetin ja resurssien riittävyys, sillä nämä vaikuttavat olennaisesti palvelun toteuttamisajankohtaan. Tämä pätee myös maanrakennustöiden hankinnoissa.

Kalustoon ja teknisiin laitteisiin liittyviä selvityksiä voi olla hyödyllistä vaatia, sillä käytettävissä oleva kalusto vaikuttaa olennaisesti toimittajan laaduntuottokykyyn. Kaluston ja teknisten laitteiden

voidaan vaatia olevan CE-merkittyjä. CE-merkintä on valmistajan ilmoitus siitä, että tuote täyttää sitä koskevat EU-direktiivien oleelliset turvallisuusvaatimukset (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto 2016a, viitattu 1.11.2016). Mikäli kaluston kunnossa tai määrässä havaitaan puutteita, voidaan toimittaja velvoittaa sopimuksen tekemisen ehtona korjaamaan puutteet mahdollisimman pian. Kaluston kunnosta ja kaluston kunnan tarkistuksista voidaan pyytää todistuksia. Toimittajan on myös sitouduttava todistamaan kunto säännöllisesti sopimuskaudella. Tätä käsitellään sopimuskäytäntöä käsittelevässä luvussa.

Toimittajien käytössä olevien henkilösuojainten on oltava kunnossa ja täytettävä voimassa olevat turvallisuusmääräykset. Valtioneuvoston asetus rakennustyön turvallisuudesta (205/2009) 14 pykälän mukaan henkilösuojainten kunto on todettava käyttötarkoitukseen sopivaksi työmaatarkastuksissa. Oikeanlaisia, kunnossa olevia henkilösuojaimia voidaan siis vaatia toimittajalta, jotta ne ovat lakien ja asetusten mukaisia eivätkä ne aiheuta ongelmia työmaatarkastuksissa.

Toimittajalta voidaan edellyttää kokemusta samankaltaisista toimituksista kuin mitä ollaan hankkimassa. Referenssejä voidaan vaatia olevan tietty määrä, ja niiden tarkistamista varten toimittajalta voidaan pyytää selvitys, josta voidaan nähdä toimitusten kuvaus ja ajankohta. Referenssien voidaan myös vaatia olevan tarkistettavissa, eli siinä tapauksessa referensseissä täytyy olla kyseessä olevan työn tilaajan yhteystiedot. Referensseistä voidaan päätellä, onko toimittajalla oikeasti kokemusta vastaavista töistä kuin mitä itse olisi tarkoitus toimittajalla teettää. (Iloranta & Pajunen-Muhonen 2015, 240; Pekkala & Pohjonen 2015, 430.) Mikäli referenssejä on pidemmältä aikaväliltä ja toiminnan kehittämisen katsotaan olevan tärkeää, voidaan niiden perusteella arvioida, kehittääkö toimittaja toimintaansa, vai ovatko työsuoritukset olleet pitkän ajan samanlaisia.

Toimittajan toimialue voidaan myös ottaa huomioon arvioinnissa. Mikäli esimerkiksi katsotaan, että toimittajalta vaaditaan valmiutta olla nopeasti paikalla yllättävien tilanteiden sattuessa, on toimittajan toimipisteen sijaittava mahdollisimman lähellä paikkaa, missä työsuoritukset tehdään. Toimittajan pääkonttori voi sijaita toisella paikkakunnalla, mutta jonkinlaisen, myös väliaikaisen toimipisteen tai aluetoimiston olisi hyvä sijaita mahdollisimman lähellä.

4.3 Ammatillinen soveltuvuus

Ammatillista soveltuvuutta voidaan arvioida tarkastelemalla toimittajan henkilöstön pätevyksiä ja koulutuksia. Toimittajan johtohenkilön ja työntekijöiden koulutuksesta ja ammatillisesta pätevydestä tai kokemusta voidaan pyytää todistusta, mikäli päätetään vaatia tiettyä koulutus- tai kokemustasoa. Todistukseksi käyvät esimerkiksi tutkintotodistukset tai ansioluettelot. Oikeanlaisilla ja -suuruisilla henkilöstöresursseilla turvataan se, että palvelun tuottaminen ei keskeydy missään vaiheessa. Palvelun laatu on suoraan sidoksissa toimittajan henkilöstön osaamiseen ja asiantuntemukseen, joten mitä enemmän tietoa ja osaamista palvelu vaatii, sitä tärkeämpää näiden asioiden varmistaminen on (Iloranta & Pajunen-Muhonen 2015, 225). Mahdollisuuksien mukaan huomiota voidaan kiinnittää myös yrityksen henkilöstön projektinjohtotaitoihin.

Koska osa maanrakennusurakoitsijoiden suorittamista töistä on sähkötyötä, on otettava huomioon sähköturvallisuuteen liittyvät pätevydet. Sähköturvallisuusstandardi SFS 6002 velvoittaa tarkistamaan sen, että työtä tekevät siihen soveltuvat ammattihenkilöt. Sähköpätevyksiä on kolmea eri tasoa – sähköpätevyys 1 (S1), sähköpätevyys 2 (S2) ja sähköpätevyys 3 (S3) (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto 2016b, viitattu 10.11.2016). SETI Oy myöntää nämä sähköpätevydet. Sähköpätevyksiä voidaan vaatia toimittajalta tarpeen mukaan. Sähköturvallisuuslain 14.6.1996/410 8 pykälän mukaan sähkötöitä johtamassa täytyy olla henkilö, jolla on siihen riittävä kelpoisuus, ja 9 pykälän mukaan töiden johtaja vastaa siitä, että toiminta on sähköturvallisuuslain mukaista, ja hänellä on oltava tosiasiallinen mahdollisuus huolehtia tehtävästään.

Kauppa- ja teollisuusministeriön päätös sähköalan töistä 5.7.1996/516 määrää, että työntekijälle tulee antaa opastusta ja koulutusta, jotta tiedot ovat jatkuvasti työn vaatuvuutta vastaavalla tasolla. Tämän toteutumista varten on olemassa yleinen sähkötyöturvallisuutta koskeva koulutus, SFS 6002 –standardin vaatima sähköturvallisuuskoulutus ”SÄTKY”. Koulutus sisältää kirjallisen testin, jonka hyväksytystä suorituksesta myönnetään viisi vuotta voimassa oleva sähkötyöturvallisuuskortti (Adato Energia Oy 2015).

Jokaiselta työntekijältä voidaan vaatia työturvallisuuskorttia. Työturvallisuuskortin saa, kun on suorittanut työturvallisuuskoulutuksen hyväksytysti. Työturvallisuuskortin käyttöönotto yrityksissä on vapaaehtoista, mutta usein sitä kuitenkin edellytetään alihankkijoiden työntekijöiltä. (Työturvallisuuskeskus 2016, viitattu 26.10.2016.)

Liikennevirasto edellyttää tietyt pätevyysvaatimukset yleisellä tiellä tehtävään työhön ja työn johtamiseen osallistuvilta henkilöltä. Henkilö täyttää vaatimukset käytyään Tieturva-koulutuksen, josta myönnetään tieturvakortti todistukseksi pätevydestä. Tieturva 1 on tiellä tehtävien töiden turvallisuuskoulutuksen peruskurssi, joka on suunnattu kaikille yleisellä tiellä, kadulla tai muulla liikennealueella työskenteleville. Tieturva 2 on jatkokurssi tiellä työskentelyn liikenne- ja työturvallisuudesta vastuussa oleville henkilöille. (Liikennevirasto 2016b, viitattu 26.10.2016.) Toimittajalta voidaan vaatia näitä pätevyksiä, ja yleisesti liikenneturvallisuuden ja tilaajan liikennealueilla työskentelyyn liittyvien turvallisuusohjeiden huomioon ottamista.

Valtion rataverkolla rautatiealueella työskenteleviltä henkilöiltä vaaditaan ratatyöturvallisuuskoulutuksen suorittaminen. Koulutuksen saaneella henkilöllä on tiedossa ohjeet rautatieympäristössä työskentelyyn sekä käsitys työhön liittyvistä vaaroista. Hyväksytyt koulutuksen suorittaneille myönnetään Rataturva-pätevyys, joka on voimassa viisi vuotta päättymisvuoden loppuun. (Liikennevirasto 2016a, viitattu 12.12.2016.)

4.4 Laadunvarmistus

Toimittajan laadunvarmistusmenetelmät on syytä selvittää. Toimittajalta voidaan pyytää selvitystä laadunvarmistusjärjestelmästä, laaturaportointijärjestelmästä sekä laadunvalvontatoimenpiteistä. Toimeksiantaja toimii standardin ISO 9001:2005 mukaan. Standardi määrittää vaatimukset laadunhallintajärjestelmälle. Laatuketjun katkeamisen välttämiseksi aliurakoitsijalta vaaditaan samoja asioita, kuin itse noudatetaan standardin perusteella. Selvityksenä saatujen dokumenttien sisältöä voidaan verrata omaan laatutavoitteeseen, ja arvioida ovatko tavoitteet ja menetelmät tarpeeksi yhdenmukaisia.

Laadun toteutumisen todennäköisyyttä voidaan arvioida myös kokemusten perusteella. Mikäli yhteistyöstä toimittajan kanssa on aikaisempaa kokemusta, voidaan miettiä millainen laatu aikaisemmissa hankkeissa on toteutunut. Onko toimittaja mahdollisesti epäonnistunut tai aiheuttanut kustannusten ylittymistä. Referenssien perusteella voidaan myös selvittää toimittajan muille tehdyissä työsuorituksissa saavutettua laatua.

Rakennusurakan yleisten sopimusehtojen 75 pykälän mukaan työmaata koskevat huomautukset on merkittävä työmaapäiväkirjaan. Työmaan johtovelvollisuuksista vastaava urakoitsija huolehtii, että jokainen urakoitsija kirjaa työmaapäiväkirjaan työtä koskevat tiedot ja tapahtumat. Toimittaja on siis velvoitettava pitämään työmaapäiväkirjaa, sillä vaatimus tulee sopimukseen sovellettavista yleisistä sopimusehdoista. Päiväkirjan täyttäminen on osa työmaan laadunhallintaa.

4.5 Työterveys ja työturvallisuus

Toimeksiantaja noudattaa OHSAS 18001 standardin mukaisia vaatimuksia työterveys- ja työturvallisuusjärjestelmässään. Käytössä on Turvaamo, joka on järjestelmä, mihin kirjataan tapaturmat, turvallisuushavainnot sekä ympäristövahinko, -vaara ja -havainnot (Oulun Energia Oy 2016). Toimittajaa voidaan vaatia raportoimaan työturvallisuudessa havaitsemansa puutteet ja riskit, tapaturmat sekä ympäristöasiat järjestelmäänsä, ja jos järjestelmää ei ole, on tärkeintä, että tieto kuitenkin kirjataan ja toimitetaan oman työn tilaajalle. Työterveyshuollon olemassaolo on selvitettävä tilaajavastuulain velvoittamana, mutta koska noudatetaan OHSAS-standardia, olisi toimittajalta syytä tarkistaa myös työturvallisuussuunnitelma.

Työturvallisuuslain 23.8.2002/738 46 pykälän mukaan työnantajan on huolehdittava työntekijöiden ja muiden työpaikalla olevien henkilöiden ensiavun järjestämisestä työntekijöiden lukumäärän, työn luonteen ja työolosuhteisen edellyttämällä tavalla. Myös sähkötyöturvallisuusstandardi SFS 6002 edellyttää, että sähkölaitteistoissa tai niiden läheisyydessä suoritettavissa töissä tulee olla riittävä määrä ensiapukoulutettuja henkilöitä. Toimittajalta voidaan siis vaatia valmiutta ensiavun antamiseen. Ensiapukoulutuksia ja -pätevyyksiä on useita erilaisia, joten toimittajaa koskevissa vaatimuksissa voitaisiin tarkentaa, mitä pätevyyttä vaaditaan. Suomen Punainen Risti (2014, viitattu 18.11.2016) järjestää eritasoisia ensiapukursseja, sekä hätäensiapukursseja, joista voi saada esimerkiksi EA1 tai EA2 pätevydet. Se minkä tasoisia pätevyksiä työntekijöiltä vaaditaan, voidaan määritellä tarpeen mukaan.

Valtioneuvoston asetuksen rakennustyön turvallisuudesta 72 pykälän mukaan päätoteuttajan on huolehdittava, että rakennustyömaalla on riittävä määrä alkusammutukseen perehdytetyjä henkilöitä. Mikäli tilaaja siis toimii urakan päätoteuttajana tai asia katsotaan muuten tarpeelliseksi, voidaan toimittajalta vaatia alkusammutusvalmiutta.

Työturvallisuuden toteutumiseen liittyy olennaisesti työntekijöiden päihteettömyys. Toimittajan henkilöstöltä voidaan vaatia nollatoleranssin noudattamista kaikkien päihteiden suhteen. Tällainen vaatimus ei tule suoraan lainsäädännöstä, mutta työn vaarallisuuden ja yrityksessä vallitsevan työturvallisuusilmapiirin pohjalta voidaan harkita tällaisen vaatimuksen asettamista.

4.6 Yhteistyökyky

Toimiva yhteistyö toimittajan kanssa ennaltaehkäisee ongelmatilanteita, ja tekee töiden tekemisestä sujuvaa. Kun etsitään pitkäaikaista tai muuten erityisen tärkeää toimittajaa, voi yhteistyön edellytysten tunnistamisessa ja kehittämisessä auttaa visuaalinen arviointi, käytännössä siis yritykseen tutustuminen henkilökohtaisesti (Iloranta & Pajunen-Muhonen 2015, 241). Toimittajan yhteistyökykyisyyden tasosta voi päätellä jotain myös asiakkaiden tyytyväisyydestä tai toimittajan maineesta löytyvien tietojen perusteella. Huomiota voidaan kiinnittää myös yrityskulttuuriin.

Mikäli toimittajaksi harkitaan entistä sopimusikumppania, tai sopimuksen jatkamista harkitaan nykyisen toimittajan kanssa, voidaan käydä läpi omia kokemuksia toimittajasta. Voidaan harkita luotetaanko toimittajaan ja uskotaanko tämän kykenevän sujuvaan yhteistyöhön kaiken koetun ja nähdyn perusteella. Yrityksen sisäisesti voidaan vaihtaa kokemuksia siitä, miten kommunikaatio on toiminut. Kaiken tämän perusteella pyritään saamaan käsitys siitä, millainen yhteistyö toimittajan kanssa on mahdollisesti saavutettavissa.

4.7 Ympäristönäkökohdat

Ympäristölainsäädäntö asettaa yrityksille velvollisuuden huolehtia ympäristönsuojelusta toiminnassaan. Toimittajien valinnassa on kiinnitettävä huomiota toimittajan kykyyn ja haluun toimia tilaajan ympäristövastuun periaatteiden mukaisesti (Harmaala & Jallinoja 2012, 7.1, 8.1). Toimittajalta voidaan esimerkiksi edellyttää, ettei heidän toiminnastaan ole aiheutunut ympäristövahinkoja.

Toimeksiantaja noudattaa ympäristöjärjestelmästandardia ISO 14001, joka asettaa vaatimukset ympäristöjärjestelmälle. Toimittajan ympäristöjärjestelmää voidaan arvioida esimerkiksi siltä

kannalta, onko järjestelmä sertifioitu, onko se muuten toimiva vai onko toimittajalla ylipäätään käytössä ympäristöjärjestelmää. Toimittaja voi myös esittää suunnitelman järjestelmästä, mikäli heidän käyttöönsä on sellainen tulossa. Tällä hetkellä toimittajalta ei ole vaadittu erityisiä ympäristönäkökohtiin liittyviä asioita. Jonkinlaista ympäristöjärjestelmää tai kuvausta ympäristötavoitteista tai ympäristönsuojelun periaatteista yrityksen toiminnassa voitaisiin kuitenkin harkita vaadittavan jatkossa.

4.8 Tiedonantovelvollisuus työntekijöistä

Rakennustyömaalla toimivalla päätoteuttajalla on velvollisuus antaa yhteisellä rakennustyömaalla työskentelevistä henkilöistä tiedot verohallinnolle. Tiedot on annettava omista sekä työmaalla toimivista muiden urakoitsijoiden työntekijöistä. (Verohallinto 2016a, viitattu 10.11.2016.) Lain verotusmenettelystä 18.12.1995/1558 15 b pykälän mukaan rakennustyömaan pääurakoitsija toimittaa verohallinnolle henkilöiden tarpeelliset yksilöinti- ja yhteystiedot sekä tiedot työnantajan kotivaltiosta, työ- ja toimeksiantosuhteen laadusta sekä työskentelyä ja Suomessa oleskelua samoin kuin vakuuttamista koskevat tiedot. Yritys on lain mukaan velvollinen toimittamaan päätoteuttajalle tiedot omista työmaalla työskentelevistä työntekijöistään ennen työskentelyn aloittamista, ja muuttuneet tiedot ilmoitetaan heti muutoksen tapahduttua. Työntekijöiden tiedot ilmoitetaan ainoastaan sellaiselta kuukaudelta, jona hän on työskennellyt työmaalla. (Verohallinto 2016a, viitattu 10.11.2016.)

Tietoa työmaalla työskentelevistä henkilöistä tarvitaan myös työturvallisuuslain 52 b pykälän mukaisen luettelon yhteisellä rakennustyömaalla työskentelevistä ylläpitämiseen. Pääurakoitsijan tai muun päätoteuttajan on pidettävä työturvallisuuden varmistamiseksi ja laissa säädettyjen velvoitteiden valvontaa varten ajantasaista luetteloa yhteisellä rakennustyömaalla työskentelevistä henkilöistä. Tätä luetteloa varten työntekijätiedoiksi riittää henkilön etu- ja sukunimi, syntymäaika, veronumero, työmaalla työskentelyn alkamis- ja päättymispäivämäärä, sekä työntekijän työnantajan nimi ja Y-tunnus.

Edellä mainittujen päätoteuttajan velvollisuuksien vuoksi toimittajan on annettava tarvittavat tiedot työntekijöistään. Velvollisuus tietojen antamiseen perustuu lakiin verotusmenettelystä sekä työturvallisuuslakiin, joten tarvittavat tiedot on oltava saatavilla. Jos työmaalla ei ole päätoteuttajaa, on toimittaja kuitenkin velvollinen antamaan tiedot rakennuttajalle (Kortene & Olin 2015, 77).

5 SOPIMUSKÄYTÄNTÖ

Sopimuksessa varmistetaan se, että toimittajavalinnassa edellytetyt asiat toteutuvat myös sopimuskaudella. Sopimuksen tarkoituksena on varmistaa muun muassa se, että palvelun laatu pysyy kunnossa läpi koko sopimuskauden (Nieminen 2016, 197). Tämä on palveluita hankittaessa erityisen tärkeää. Sopimukset turvaavat myös liiketoiminnan tavoitteiden saavuttamisen sekä hankkeiden onnistumisen (Haapio & Järvinen 2014, 65). Aliurakoinnin häiriötilanteet, kuten esimerkiksi aliurakkatyön viivästyminen tai huono ja sopimuksen vastainen työntulos ovat yleensä seurausta puutteellisista sopimuksista (Junnonen & Kankainen 2016, 435). Yritysten välisiä sopimussuhteita ei lähtökohtaisesti säännellä lailla. Sopimuspuolilla on siis pääasiassa vapaus päättää sopimussisällöstä parhaaksi katsomallaan tavalla. Sopimussuhteissa on kuitenkin otettava huomioon oman edun lisäksi myös toisen sopimusosapuolen etu, sillä sopimusoikeuteen kuuluu lojaliteettiperiaate. (Kortene & Olin 2015, 9, 11.)

Tärkeintä sopimusta tehtäessä on dokumentoida mitä tarvitaan, mitä toimittajalta odotetaan, miten sitä mitataan, miten epäonnistumista sanktioidaan ja miten ongelmat ratkaistaan (Iloranta & Pajunen-Muhonen 2015, 221). Helpointa on luoda sopimukselle vakiopohja, mikä sisältää lakisääteiset velvoitteet ja ne asiat, mitä halutaan yleisesti toimittajalta edellyttää. Sopimuksen laatimisessa tarvitaan sopimuslukutaitoa. On tärkeää hahmottaa sopimukseen kirjattujen asioiden, eli niin sanotun näkyvän osan lisäksi myös sopimuksen näkymätön osa. Näkymättömään osaan kuuluvat pakottavat normit sekä lakien ja oikeusperiaatteiden sisältö, kun niitä ei ole muutettu nimenomaisin sopimusmääräyksin. Näkymättömän osan vaikutukset pitää hahmottaa, jotta voitaisiin ymmärtää, mitä sopimukseen pitäisi vielä lisätä. Täytyy myös ymmärtää velvoitteet, jotka tulevat liiteasiakirjoista tai yleisistä sopimusehdoista. (Haapio & Järvinen 2014, 31.) Iloranta ja Pajunen-Muhonen (2015, 279) tiivistävät tärkeimmät sopimuksen tekemistä ohjaavat ohjeistukset seuraavanlaisesti: tiedä mitä teet, sovi vain sellaisesta, minkä kaikki vaikutukset ymmärrät ja käytä asiantuntijan apua ennen kuin sitä tarvitset.

Tässä luvussa ei oteta kantaa siihen, millainen koko sopimuksen sisältö täytyisi olla, eikä huomioida kaikkia niitä asioita, joita sopimuksen laatimisessa on otettava huomioon. Ohjeet keskittyvät toimeksiantajan käyttämään sopimusmenettelyyn ja aikaisemmissa luvuissa määritellyistä toimittajalle asetettavista vaatimuksista sopimiseen.

5.1 Sopimustyyppi

Maanrakennustöiden toimittajien kanssa tehtävät sopimukset ovat puitesopimuksia, jotka eivät velvoita vielä osapuolia mihinkään yksittäisiin työsuorituksiin ja niiden tilaamiseen. Puitesopimusta tai toisin sanottuna kausi- tai vuosisopimusta käytetään tilanteissa, joissa halutaan sopia sopimuspuolten väliseen suhteeseen sovellettavista vakioehdoista. Osapuolet sitoutuvat siis noudattamaan ehtoja muissa myöhemmissä sopimuksissaan tai sopimuskaudella tehdyissä tilauksissa. Sopimukseen laitetaan yleensä ainakin sopimuksen osapuolten tiedot, sopimuksen tarkoitus, kesto, hinnan määräytymisperiaatteet, vastuuhenkilöt, osapuolten vastuut, tiedot laadunvarmistuksesta, irtisanomisehdot, salassapitoehdot sekä vahingonkorvaus- ja sopimussakkosäännöt, sopimukseen sovellettava laki ja riidanratkaisumenettelyt. Puitesopimukseen kirjataan myös menettelytavat suunnitelmamuutoksia varten. (Junnonen & Kankainen 2012, 22-23.) Sopimus toimittajien kanssa tehdään aina kirjallisesti. Niin vältetään tilanne, jossa sopimuspuolet muistavat sovitut asiat eri tavalla.

Puitesopimus muodostuu sopimusrungosta ja sitä täydentävistä liitteistä. Sopimusrungossa määritellään työstä riippumattomat, muuttumattomana säilyvät asiat ja menettelytavat. Jokaisen tilattavan työn yksityiskohdat määritellään tilausasiakirjassa. (Junnonen & Kankainen 2012, 22.) Koska puitesopimuksessa sovitaan ainoastaan näistä niin sanotuista vakioehdoista, sopimukseen perustuvat urakat on syytä täsmentää vielä kirjallisin tilauksin, joissa otetaan huomioon työkohtaiset erityisvaatimukset, kuten kyseessä olevaan työhön sisältyvät velvoitteet, hinta ja maksuehdot sekä työhön käytettävä aika. Myös rakennushankkeelle tunnusomainen useiden osapuolten mukanaolo ja työsuoritusten alttius häiriötekijöille heijastuvat työn tilaukseen, ja ne tulisi ottaa huomioon. (Junnonen & Kankainen 2016, 13, 66.) Tällöin tehdään tilaus tai erillinen urakkasopimus, jonka ehtoina käytetään alalle yhteisesti määriteltyjä yleisiä sopimusehtoja. Sopimusehtoja käsitellään seuraavassa alaluvussa. Erillistä tilausta tai sopimusta varten voidaan puitesopimukseen lisätä jonkinlainen ehto tai vain mainita, että työkohtaisesti voidaan sopia tietyistä asioista ja käyttää velvoitteita, mitä puitesopimuksesta ei varsinaisesti voi johtaa.

5.2 Yleiset sopimusehdot

Sopimusten sisältöä ei säädetä suoraan laissa, mutta usein käytetään alakohtaisesti laadittuja yleisiä sopimusehtoja. Yleisiä sopimusehtoja käytetään muun muassa siksi, että tällöin

sopimuksessa ei tarvitse ottaa kantaa kaikkiin asioihin, ja silti kaikki oleelliset asiat tulevat huomioituksi. (Kortene & Olin 2015, 10, 23.) Sopimusehtoina maanrakennusurakoitsijoiden kanssa käytetään aina rakennusurakan yleisiä sopimusehtoja, joita kutsutaan nimellä YSE 1998. Näissä ehdoissa on otettu huomioon molempien sopijapuolten oikeudet, velvollisuudet ja vastuut. Ehdossa huomioidaan tavanomaiset käytännön tilanteet ja ratkaisut riittävän kattavasti ja yksityiskohtaisesti. (Junnonen & Kankainen 2016, 14.) Vakioehdot on otettava sopimuksen osaksi siten, että sopimuksesta käy ilmi selvästi ehtojen noudattaminen. Sopimuksessa voi olla viittaus sopimusehtoihin, ja ne voivat myös olla sopimuksen liitteenä. (Kortene & Olin 2015, 25, 73.)

Yleiset sopimusehdot eivät ole pakottavia, mutta jos niitä päätetään soveltaa, on poikkeuksista sovittava nimenomaisesti. (Kortene & Olin 2015, 25, 73.) Yleiset sopimusehdot määrittelevät sopimusasiakirjojen pätevyysjärjestyksen. Sen mukaan sopimusehdoista poikkeavat säännökset tulisi laittaa pätevyysjärjestyksessä korkeammalla oleviin asiakirjoihin, eli varsinaiseen sopimukseen tai urakkaneuvottelupöytäkirjaan. Yleisten sopimusehtojen 12 pykälän mukaan yhdessäkin asiakirjassa annettu urakkiaan liittyvä määräys katsotaan päteväksi, vaikka se puuttuisi muista asiakirjoista. Mikäli jotain säännöksiä muutetaan ja siitä mainitaan epäselvästi, ei toinen osapuoli välttämättä huomaa muutosta, ja tämä voi johtaa pahimmillaan vaikeasti ratkaistaviin riitoihin (Junnonen & Kankainen 2016, 14). Urakkasopimuksessa eli työn erillisessä tilausasiakirjassa täytyy esimerkiksi mainita muutokset liittyen viivästyskorkoon, vastuisiin, takuu-aikaan, vakuuksiin, viivästyskorkoon, palkkojen ja hintojen urakkahintaan vaikuttamiseen tai riitaisuusien ratkaisemistapaan. Poikkeuksen merkitseminen sopimukseen näiden asioiden osalta on ainoa tapa poiketa yleisistä sopimusehdoista pätevästi. (Junnonen & Kankainen 2016, 68.)

Rakennusurakan yleisten sopimusehtojen mukaan pääurakoitsija vastaa aliurakoitsijan töistä kuin omistaan. Aliurakkasopimus tulee laatia niin, että pääurakoitsija voi vaatia edelleen aliurakoitsijalta samat vastuut ja takuut kuin pääurakoitsijalla on aliurakkatyön osalta. (Junnonen & Kankainen 2016, 435.) Koska pääurakoitsija vastaa myös aliurakoitsijansa aliurakoitsijoiden töistä, voi olla hyödyllistä mainita sopimuksessa, että aliurakoitsijan täytyy hyväksyttää omat aliurakoitsijansa pääurakoitsijalla.

5.3 Toimittajalle asetetuista vaatimuksista sopiminen

Aliurakan laadulliselle toteutukselle luodaan ehdot ja edellytykset sopimuksessa (Junnonen & Kankainen 2012, 8). Sopimukseen tulisi sisällyttää mitkä ovat palvelun laatuksiteerit ja miten tuloksia mahdollisesti mitataan (Sakki 2014, 138). Aliurakan laadunvalvonta voi perustua aliurakoitsijan itsensä tekemään omavalvontaan tai pääurakoitsijan valvontaan. Omavalvonnassa aliurakoitsija tarkastaa oman työnsä ja luovuttaa tarkastuksesta tilaajalleen laatudokumentin. Aliurakoitsijan omavalvonnan toteutumista valvotaan, ja sen laiminlyönnistä voidaan määrätä sopimussakko. (Junnonen & Kankainen 2012, 71.) Rakennusurakan yleisten sopimusehtojen mukaan pääurakoitsijalla on oikeus saada aliurakoitsijan laatua koskevat mittaustulokset ja muut laadunvarmistustiedot sekä tehdä itse kokeita ja mittauksia tai vastaavia laadunvarmistustoimenpiteitä. Sellaisesta ei siis tarvitse erikseen sopia. Mikäli toimittajan valintavaiheessa on käynyt ilmi, että toimittaja noudattaa laatu järjestelmäänsä liittyviä omia laadunvarmistusmenettelyjä, ei sopimuksessa tarvitse asiasta erikseen sopia vaan toimittaja jatkaa menettelyjen toteuttamista samaan tapaan kuin on todennut valintavaiheessa tekevänsä (Liuksiala & Stoor 2014, 112). Yleisten sopimusehtojen mukaan urakoitsija tarkastaa itse työn laadun sekä korjaa mahdolliset puutteet ja virheet ennen tilaajalle tapahtuvaa luovutusta.

Työmaalla toimimisen ja kaluston kunnon seuranta on lakisääteistä. Tilajalle on siis olemassa perusteltu velvoite tarkistaa kerran viikossa suoritettavassa kunnossapitotarkastuksessa muun muassa työkohteiden yleisjärjestys, putoamissuojaus, valaistus, nosturit, henkilönostimet ja muut nostolaitteet, nostoapuvälineet, rakennussahat, telineet, kulkutiet sekä maan ja kaivantojen sortumavaaran estäminen (Valtioneuvoston asetus rakennustyön turvallisuudesta 16 §.) Näiden asioiden on oltava siis toimittajan puolesta kunnossa. On otettava huomioon, että maanrakennusalan yritykset voivat käyttää MVR-mittaria maanrakennustyömaan viikoittaisten kunnossapitotarkastusten tekemiseen. Mittarilla havainnoidaan työskentelyyn ja koneenkäyttöön, kalustoon, suojauksiin ja varoalueisiin, ajo- ja kulkuväyliin sekä järjestykseen ja varastointiin liittyviä asioita. (Työsuojeluhallinto 2015, viitattu 30.11.2016.) Myös maa-, vesi- sekä sähköverkkorakentamisen työturvallisuuden valvontaan tarkoitettua MVRS-mittaria voidaan käyttää. Toimittajan on tietysti sitouduttava lakisääteisiin velvoitteisiin vaikka niistä ei nimenomaisesti olisikaan sovittu.

Toimittaja voidaan sitouttaa sopimuksessa noudattamaan nollatoleranssia päihteiden suhteen. Mikäli joku toimittajan työntekijöistä rikkoo vaatimusta, voidaan asettaa jokin sanktio. Toimittaja

voidaan velvoittaa osallistumaan esimerkiksi puhallutuksiin tämän vaatimuksen toteutumisen mittaamiseksi.

5.4 Sopimusehtojen laiminlyönti

Sopimuskaudella saattaa tulla vastaan tilanne, jossa sopimusehdoista ja toimittajan velvollisuuksista tulee erimielisyyksiä. Siksi tulisikin sopia siitä, miten mahdolliset erimielisyydet ratkaistaan (Sakki 2014, 138). Erimielisyydet voidaan sopia esimerkiksi muuttamalla sopimusta, mikäli olosuhteet ovat muuttuneet eikä sopimus sellaisenaan enää ole toteuttamiskelpoinen. Sopimukseen tulisikin määritellä menettely, jolla voidaan tehdä pieniä muutoksia arkipäivän toimintaan liittyen tekemättä kokonaan uutta sopimusta. Tärkeää on nimetä henkilöt, jotka saavat muuttaa sopimusta. Kaikki ongelmia aiheuttavat asiat tulisi käydä läpi sopimuksentekovaiheessa, jotta tällaiset tilanteet voitaisiin välttää kokonaan. (Iloranta & Pajunen-Muhonen 2015, 276.)

Aina erimielisyyksiä ei kuitenkaan saada sovittua kaikesta varautumisesta huolimatta. Sopimukseen liittyy riskejä, joita ei aina voida tekovaiheessa poistaa, eikä kaikkeen osatakaan varautua. Tällaisia tilanteita varten voidaan sopimukseen määritellä ehtoja, jotka mahdollistavat sopimuksen purkamisen tai irtisanomisen tilanteessa, kun toimittaja ei toteutakaan siltä vaadittuja asioita. Kaikista keskeisimpien vaatimusten rikkomisesta voidaan sopia aiheutuvaksi jonkinlainen sanktio, esimerkiksi salassapitovelvollisuuden rikkomisesta. Myös huomautuksia voidaan käyttää, ja määritellä esimerkiksi sellainen ehto, että tietyn määrän huomautuksia jälkeen sopimus voidaan purkaa. Yleiset sopimusehdot määrittelevät tietyt edellytykset sopimuksen irtisanomiselle tai purkamiselle. Sopimusta tehtäessä voisikin tarkistaa, ovatko nämä ehdot riittäviä, vai halutaanko asettaa muita ehtoja.

6 TOIMITTAJAVALINTAMENETTELY JA KEHITTÄMISTARPEET

Toimeksiantajan toimittajavalintamenettelystä ja siihen liittyvistä kehitystarpeista kerättiin tietoa teemahaastattelujen avulla. Teemahaastattelun avulla pyritään saamaan käsitys tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä – kysymys ja siihen saatu vastaus tuottavat pienen palan ymmärrystä, ja tästä nousee taas esille uusia kysymyksiä (Kananen 2014, 72). Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet on määrätty etukäteen, mutta varsinaisia haastattelukysymyksiä ei ole valmisteltu. Teemojen käsittelyn tueksi voidaan kuitenkin tehdä niin sanottuja apukysymyksiä. Teemahaastattelun merkittävä hyöty on se, että sen avoimuuden vuoksi haastateltava pääsee halutessaan puhumaan aiheesta todella vapaamuotoisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 64.) Tutkija oppii vapaamuotoisen keskustelun kautta ymmärtämään ilmiötä, ja osaa esittää lisäkysymyksiä (Kananen 2014, 77). Teema-alueet takaavat sen, että kaikkien haastateltavien kanssa keskustellaan edes jossain määrin samoista asioista (Eskola & Suoranta 1998, 64). Tutkijalla täytyykin olla jonkinlainen ennakkonäkemyks ilmiöstä, jotta haastatteluun voidaan laatia keskustelun aiheet eli teemat (Kananen 2014, 77). Tämän opinnäytetyön teemahaastatteluissa käytetyt teemat ja apukysymykset löytyvät liitteestä 1.

Haastatteluihin valittiin kolme toimittajavalintaan työssään Oulun Energia Urakointi Oy:ssä osallistuvaa henkilöä. Reino Nygård toimii Infra-yksikön päällikkönä, ja on ollut tehtävässään kymmenen vuotta. Hän on työskennellyt eri tehtävissä Oulun Energialla jo yhteensä 16 vuotta. Nygårdia haastateltiin 8.12.2016. Janne Jämsä toimii yrityksen hankintapäällikkönä. Hän on työskennellyt yrityksessä noin yksi ja puoli vuotta. Jämsää haastateltiin 9.12.2016. Joni Kovalainen työskentelee yrityksen maankaivuuvastaavana, ja on työskennellyt tehtävässään lähes vuoden ajan. Kovalaista haastateltiin myös 9.12.2016, mutta erikseen Jämsän kanssa. Jokainen haastateltava antoi luvan käyttää haastatteluissa ilmenneitä tietoja opinnäytetyössä omalla nimellään, joten seuraavissa alaluvuissa ilmaisen siis haastateltavien henkilökohtaisia näkemyksiä. Liike- ja ammattisalaisuuksien osalta haastattelujen tulokset on jätetty raportoimatta.

6.1 Toimittajavalintamenettely

Toimittajavalinnassa on tällä hetkellä selkeästi sellainen tilanne, että yhtenäistä ja tarkkaa toimittajavalintaprosessia ei ole määritelty. Maanrakennusurakoitsijoita ovat siis valinneet useat

henkilöt omia menettelyjään käyttäen. Prosessin määrittelyä ja selkeyttämistä pidetään tärkeänä asiana. (Jämsä, haastattelu 9.12.2016.) Kaikissa haastatteluissa korostui tunnettujen toimittajien suosiminen toimittajavalinnassa, koska niin valinta on helpointa tehdä. Tilanteen uskotaan kuitenkin muuttuvan seuraavan vuoden aikana, kun käytäntöön aletaan tehdä muutoksia tavoitellen keskitetympää toimittajavalintaa (Kovalainen, haastattelu 9.12.2016).

Jämsä (haastattelu 9.12.2016) kuvaa maanrakennustöiden toimittajien valinnan olevan tärkeä osa koko toimintaa, jota pitää jatkossa kehittää yhä enemmän. Hänen mukaansa tulisi tavoitella tilannetta, jossa toimittajista saataisiin hyviä, pidempiaikaisia yhteistyökumppaneita. Kun käytetään yhteensä vain muutamia samoja toimittajia, molemminpuolinen luottamus kasvaa ja toiminta paranee.

Kovalaisen (haastattelu 9.12.2016) toimittajavalintamenettelyssä mietitään ensin, minkälaisiin töihin toimittaja tarvitaan. Sitten katsotaan, että tarvittavat pätevyudet löytyvät, ja arvioidaan, onko urakoitsija saatavilla haluttuun aikatauluun. Jos tiedetään jo tilaajan asettamat vaatimukset, myös ne voidaan varmistaa heti.

6.2 Toimittajan soveltuvuuden arviointi

Kaikki haastateltavat nostivat tilaajavastuulain esille tärkeimpänä muistettavana asiana toimittajavalinnassa ja tiesivät, kuka tilaajavastuulain mukaisista selvityksistä vastaa. Nygård (haastattelu 8.12.2016) kuvaa tilaajavastuulain mukaisia selvityksiä yhdeksi tärkeimmistä dokumenttiaineistoista toimittajavalinnassa. Tilaajavastuulain mukaisten selvitysten tarkistaminen on siis jo yrityksessä keskitettyä, sillä hankintapäällikkö hoitaa kaikkien valittujen toimittajien selvitysten hankkimisen ja tarkistamisen (Jämsä, haastattelu 9.12.2016).

Toimittajan soveltuvuutta ei ole tilaajavastuulain mukaisten selvitysten arvioinnin lisäksi arvioitu kovinkaan laajasti. Tunnettuja, paikallisia toimijoita on suosittu siksi, että valinta on helpompaa, kun toimittajan tiedetään olevan luotettava ja työn laadun hyvä. Jo käytettyjä toimittajia on myös koulutettu yhteisissä koulutuspäivissä, ja heitä on helppo arvioida aikaisempien työsuoritusten perusteella. Toimittajat tietävät siis jo valmiiksi mitä heiltä vaaditaan. (Nygård, haastattelu 8.12.2016.)

Kovalaisen (haastattelu 9.12.2016) mukaan toimittajan soveltuvuuden arvioinnissa keskeisintä on kaluston arvioiminen. Kaikissa haastatteluissa nousi esille koneiden ja kaluston soveltuvuus. Kaluston täytyy soveltua erilaisiin töihin, sillä jossain työmaalla tarvitaan pientä konetta, toisella taas isoa. Nygårdin (haastattelu 8.12.2016) mukaan kattava kalusto kertoo siitä, että toimittajalla on mahdollisuus pysyä aikataulussa töissään. Yksi tärkeimmistä varmistettavista asioista onkin toimittajan saatavuus haluttuun aikatauluun. Myös pienempiä toimittajia joilla on mahdollisesti vain yksi tai muutama kone käytössä voidaan ja halutaankin käyttää, mutta heille tarjotaan pienempiä, yksittäisiä töitä.

Nygård (haastattelu 8.12.2016) pitää sähköpätevyyden varmistamista yhtenä tärkeimmistä asioista toimittajan arvioinnissa. Nygård toimii Oulun Energia Urakointi Oy:n sähkötöiden johtajana. Hänellä on siis vastuu hyväksyä toimittaja sähkötöihin, ja valittu maanrakennusurakoitsija toimii aliurakoitsijana sähkötöiden johtajan alaisena. Joissain tapauksissa toimittajalla voi olla myös oma sähkötöiden johtaja, jolloin he voivat tehdä työt itsenäisesti. Toimittajalta on vaadittava kahden vuoden kokemusta sähkötöistä. Tämä antaa rajoitteita toimittajien valintaan, sillä uusilla yrityksillä ei vielä ole tällaista kokemusta. Myös ilman pätevyyttä sähkötöihin voi kaivaa, mutta silloin aliurakoitsija tarvitsee mukaansa toimeksiantajan asentajan tekemään työn sähkötyöpätevyyttä edellyttävän osuuden. Myös Kovalainen (haastattelu 9.12.2016) mainitsi sähkötöiden osaamisen eräänä tärkeänä asiana. On tärkeää, että toimittaja voi asentaa itse kaapeleita työn sujumuuden ja aikataulun toteutumisen kannalta. Toimittajan opettamiseen ei riitä aika eivätkä resurssit.

Varsinkin uusien, tuntemattomien toimittajien referenssit tarkistetaan aina. Se, kenelle ja millaisia töitä toimittaja on tehnyt, kertoo jo paljon. Referenssejä tarkistetaan esimerkiksi yrityksen internetsivustoilta, tai pyydetään tietoa suoraan yritykseltä. Lähialueilla toimivista toimittajista on yleensä aina jonkin verran tietoa omalla henkilöstöllä. (Kovalainen, haastattelu 9.12.2016; Jämsä, haastattelu 9.12.2016.) Nygårdin (haastattelu 8.12.2016) mukaan toimittajavalinnassa kiinnitetään huomiota siihen, onko toimittajalla kokemusta kaupunkiympäristössä kaivamisesta ja tiedetäänkö siihen liittyvät riskit.

Toimittajan tärkeimpinä ominaisuuksina pidettiin taloudellisen tilanteen osalta jokaisessa haastattelussa sitä, että taloudellisen tilan pitää olla todistetusti vakaa. On tärkeää tietää, että toimittaja pystyy suorittamaan työnsä loppuun eikä toiminta yhtäkkiä lopu. Kuitenkaan mitään tiettyjä asioita ei ole edellytetty, kuten tietyn suuruista liikevaihtoa. (Jämsä, haastattelu 9.12.2016.) Kovalaisen (haastattelu 9.12.2016) mukaan voidaan pääsääntöisesti luottaa yrityksen olevan

toimintakuntoinen, kun tilaajavastuulain mukaisissa selvityksissä ei ole mitään epäselvää. Vastuuvakuutuksen olemassaolon tärkeyttä korosti jokainen haastatettava. Sen olemassaolo täytyy selvittää tilaajavastuulain velvoittamana. Toimittajalta vaaditaan yleensä vastuuvakuutusta miljoonasta kahteen miljoonaan euroon. Tämän suuruiset vakuutukset ovat sopivia, sillä niillä on mahdollista kattaa jo isompikin kolmannelle osapuolelle aiheutunut vahinko. Vakuutuksen määrä mainitaan sopimuksessa. (Nygård, haastattelu 8.12.2016.)

Koulutusten osalta haastatteluissa mainittiin jo luvussa neljä käsiteltyjä koulutuksia. Pääsääntöisesti toimittajan henkilöstöltä vaaditaan samat koulutukset kuin mitä omalta henkilöstöltäkin vaaditaan (Jämsä, haastattelu 9.12.2016). Työntekijöiltä ei yleensä vaadita tutkintotodistuksien esittämistä (Kovalainen, haastattelu 9.12.2016). Joillain työmailla saattaa olla erikseen tilaajan määrittelemiä koulutusvaatimuksia tai vaatimus jonkun sertifikaatin mukaisesta toiminnasta. Silloin myös aliurakoitsijalta on vaadittava tilaajan määrittelemät pätevyudet ja koulutukset. (Jämsä, haastattelu 9.12.2016.)

Myös ympäristöasiat otetaan valinnassa huomioon. Nygård (haastattelu 8.12.2016) toi esille, että ympäristöasioihin liittyvät vaatimukset tulevat yleensä työn tilaajalta suunnitteluvaiheessa. Nygårdin haastattelussa tuli myös esille, että kaivuutöitä luonnonsuojelu- tai pohjavesialueella suoritettaessa on tärkeää, että toimittajan käyttämissä koneissa on, tai niihin on mahdollista vaihtaa, alueelle soveltuvat öljyt. Toimittajilta täytyy löytyä myös asianmukaiset imeytysvälineet. Joskus voi olla myös tarpeellista suojata maasto, jotta sinne ei pääse missään tilanteessa öljyä. Toimittajan yhteistyökyky ympäristöasioihin liittyen on siis tärkeää. Luonnonsuojelu- ja pohjavesialueiden lisäksi muinaismuistoalueilla kaivamisessa on omat toimintamallinsa, joiden osalta toimittajalta täytyy myös löytyä osaamista ja yhteistyökykyä.

Eräs haastatteluissa käsiteltävä aihe oli toimittajan poissulkevat ominaisuudet, eli asiat joiden käydessä ilmi toimittajan kanssa ei aleta minkäänlaiseen yhteistyöhön. Nygårdin (haastattelu 8.12.2016) mukaan tilaajavastuulain mukaisista selvityksistä ei saa käydä ilmi mitään epäilyttävää. Myös tiedossa olevat ympäristörikkomukset, epärehellisyys toiminnassa tai maksukyvyttömyys ovat perusteita yhteistyöstä kieltäytymiselle. Myös arvomaailmojen kohtaamisella toimittajan kanssa on iso osa valinnassa. Turvallisuus, yhteiskuntavastuu, halu uudistua, tuloksellisuus ja toisen kunnioittaminen ovat tärkeitä asioita toimeksiantajan toiminnassa. Jos toimittaja ei noudata näitä, ei yhteistyötä voida tehdä. Kovalainen (haastattelu 9.12.2016) mainitsee aikaisempien epäonnistuneiden työsuoritusten myös olevan yksi toimittajan poissulkemisen syy. Hän pitää

tärkeänä sitä, että toimittaja ymmärtää toimeksiantajan tekemisen tyylin – työn tekeminen on yhteispeliä, joten yhteistyön täytyy ehdottomasti toimia. Jämsä (haastattelu 9.12.2016) puolestaan korostaa taloudellisen puolen ongelmia poissulkevana seikkana.

6.3 Toimittajavalinnan ja –arvioinnin kehityskohteet

Pääsääntöisesti toimittajan arvioinnissa ei ole ollut suuria ongelmia kenelläkään haastateltavista, ja valitut toimittajat ovat olleet hyviä. Kuitenkin uusien, laadukkaiden toimittajien löytäminen koetaan haastavaksi. Nygård (haastattelu 8.12.2016) kertoi nykytilanteen haasteista, kun maakaapelirakentaminen lisääntyy, on toimittajien tarjontaa suhteellisen paljon. Alalle tulee uusia toimijoita, joilla ei ole vielä paljoa kokemusta. Uuden, kokemattoman toimittajan kanssa toimiminen vaatii enemmän perehdyttämistä, ohjeistusta sekä valvontaa. Myös työkoneiden kuntoa täytyy valvoa tarkemmin. Varsinkin kaupunkikaapelointiin hyvien tekijöiden löytäminen on haastavaa, ja työn hinta muodostuu useimmiten korkeaksi. Myös Kovalainen (haastattelu 9.12.2016) mainitsi erääksi ongelmaksi kasvavalla alalla sen, että kun uutta henkilöstöä palkataan, ei kaikilta työntekijöiltä löydy kokemusta vaikka tietty toimittaja koettaisiin muuten hyväksi.

Kaikki haastateltavat pitävät hyvänä työkaluna toimittajien arviointiin ja vertailuun jonkinlaista tsekkilistaa tai kriteeristöä. Selvää ei kuitenkaan ole, kuinka paljon erilaisia kriteereitä siihen pitäisi ottaa mukaan. Mitään tällaista työkalua ei ole tällä hetkellä yrityksessä käytössä (Kovalainen, haastattelu 9.12.2016). Valtakunnalliset vaatimukset maanrakennusurakoitsijoille olisivat Nygårdin (haastattelu 8.12.2016) mukaan hyödylliset. Laaduntuottamiskyky eroaa usein todella paljon, ja myös rakennuttajat ja tilaajat hyväksyvät erilaisen laadun. Yhteiset laatuvaatimukset olisivat tärkeitä. Lakien ja asetusten noudattamista ei useinkaan valvota kovin tiiviisti, joten kaikkia ei selvästi noudateta.

6.4 Sopimuskäytäntö

Haastatteluissa nousi esille sopimuksen tekoon liittyvät, toimialan tuomat haasteet. Kun ei itsekään tiedetä tarkkaan mitä tehdään seuraavan vuoden aikana, ei voida tehdä sellaisia sopimuksia, joissa luvattaisiin tietylle toimijalle jokin kiinteä määrä töitä. Jämsä (haastattelu 9.12.2016) on kehittänyt uudenlaista puitesopimus pohjaa, joka korvaa aikaisemmin käytetyt yli kymmenen sivun mittaiset sopimus pohjat. Tämä tekee sopimuksesta selkeämmän toimittajalle. Puitesopimus ei myöskään

velvoita tilaamaan töitä, joten sopimusmuoto sopii hyvin toimialalle. Tavoitteena on siirtyä toistaiseksi voimassa olevista puitesopimuksista määräaikaiksi. Tietty päättymispäivämäärä mahdollistaa helpomman sopimussisällön tarkastamisen, kun uudet sopimukset tehdään säännöllisesti. Puitesopimuksen pohjalta on tarkoitus tehdä töiden tilaukset erillisellä tilausasiakirjalla. Tilausasiakirjassa määritellään, mitä tilattavaan työhön kuuluu ja mitä ei. Työnjohtaja täyttää tilausasiakirjan. Työnjohtajien on helppo tilata töitä tilausasiakirjalla, kun puitesopimukset ovat valmiina. Mikäli kuitenkin halutaan käyttää toimittajaa jonka kanssa sopimusta ei vielä ole tehty, asiasta voidaan ilmoittaa hankintapäällikölle. Hankintapäällikkö tekee aina sopimukset toimittajien kanssa. Tilauksia ei siis jatkossa tulisi tehdä ollenkaan, ellei voimassaolevaa puitesopimusta ole olemassa. Tilausasiakirjassa määritellään myös työn hinta. Puitesopimuksessa voi olla hintaliite, mutta mitään tarkkoja hintoja siinä ei voida vielä määrittellä. (Jämsä, haastattelu 9.12.2016.)

Haastatteluissa ilmeni tilausten tekoon liittyviä ongelmia, jotka heijastuvat sopimuskaudelle. Mikäli tilaukset tehdään epäselvästi, osapuolet voivat tulkita tilauksen sisältämän työn sisällön ja vaatimukset eri tavalla (Jämsä, haastattelu 9.12.2016). Yhteydenpito tilausvaiheessa ja sisällön tarkempi kirjaaminen ajan kanssa voisi auttaa. Kovalaisen (haastattelu 9.12.2016) mukaan jo tarjouspyyntöasiakirjojen tulisi olla selkeitä ja aukottomia, jotta päästäisiin eroon turhista lisätöistä ja tuntitöistä. Tämä vaatii sen, että työn suunnitelmat pitäisi olla ensin valmiina, sitten vasta lähdettäisiin etsimään työlle tekijää. Sopimuksessa tulisi olla hänen mukaansa menettelyohjeet poikkeustilanteita varten ja tilanteiden vaikutus hintaan. Kokonaisuudessaan tarjouspyynnön täytyisi aina kohdata tilaajalle annettu tarjous. Sopimuksen tekemisessä pitäisi muistaa, että kaikki aliurakoitsijan tekemä työ pitäisi pystyä laskuttamaan työn tilaajalta. Ei saisi jäädä sopimattomia asioita, joiden kustannuksista vastataan lopulta itse.

Työn laatuun vaikuttavat monet asiat. Laadunvarmistusta toteutetaan sopimuskaudella tekemällä turvakierroksia, joissa aliurakoitsijoita auditoidaan. Laatu arvioidaan myös keskustelutilaisuuksissa. (Nygård, haastattelu 8.12.2016.) Usein tilaajalta tulee laatukäsikirja tai laatuvaatimukset, ja jos ei, niin noudatetaan yleisten sopimusehtojen vaatimuksia. Yleensä laatuasioita ei laiteta itse sopimukseen, vaan ne ilmenevät liiteasiakirjoista. Mikäli muita laatuvaatimuksia ei ole asetettu, toimitaan yleisten sopimusehtojen mukaisesti. (Jämsä, haastattelu 9.12.2016.)

Aliurakoitsijana toimivalta toimittajalta vaaditaan samanlaiset havainnot vaaratilanteista ja ympäristönsuojelusta kuin omalta henkilöstöltä. Läheltä piti –tilanteista tai tapaturmista on velvollisuus raportoida. Toimittajat käyttävät omaa raportointijärjestelmäänsä, sillä toimeksiantajan omaan Turvaamo-järjestelmään heillä ei ole pääsyä. Jos toimittajalle sattuu ympäristövahinko tai tapaturma, niin toimeksiantaja tutkii sen samalla tavalla kuin omansa. Jos omaa järjestelmää ei ole käytössä, on tärkeintä, että tieto tulee kuitenkin sähköpostilla. (Nygård, haastattelu 8.12.2016.)

Sopimuksen purkamiseen haluttaisiin kiinnittää enemmän huomiota. Usein urakat ovat riippuvaisia maanrakennusurakoitsijan aikataulusta. Jos aikataulut eivät pidä, olisi hyvä olla mahdollisuus sopimuksen purkamiseen ilman sanktiota kummallekaan osapuolelle. Sopimuksen purkamiseen täytyisi olla mahdollisuus myös tilanteissa, joissa laiminlyödään tilaajavastuulain mukaisten selvitysten toimittaminen tai työmaalle kirjautumiset. (Nygård, haastattelu 8.12.2016.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössä haettiin vastausta seuraaviin tutkimuskysymyksiin – minkälaisia asioita toimittajavalinnassa on otettava huomioon, kun hankitaan maanrakennustöitä alihankintana ja miten toimittajille asetettujen vaatimusten toteutumista voitaisiin turvata. Toimittajavalinnassa huomioitavia asioita löytyi paljon, mutta kaikkia niistä ei ole vielä selkeästi tiedostettu osana toimittajavalintaa. Haastattelujen ja henkilökohtaisen havainnoinnin perusteella huomasi selvästi, että toimeksiantajan hankintatoimintaan ja sopimuskäytäntöön on tulossa muutoksia todellisten muutostarpeiden seurauksena. Maanrakennustöiden toimittajien valinnan kuvattiin olevan tärkeä osa koko toimintaa, ja sitä täytyy kehittää jatkossa yhä enemmän ja enemmän. Tämä opinnäytetyö sopikin hyvin yhdeksi osaksi hankintatoiminnan kehittämisprosessia.

Toimeksiantajan henkilöstön haastatteluissa oltiin yhtä mieltä siitä, että tärkeintä toimittajavalinnassa on selvittää tilaajavastuulain velvoittamat asiat. Tilaajavastuulain mukaisista selvityksistä huolehtiminen onkin jo keskitetty hankintapäällikölle, joka tekee selvitykset toimittajan valintavaiheessa sekä tarvittavat selvitykset myös sopimuskaudella. Opinnäytetyössä käsitellyt selvitysten arvioinnissa huomioitavat asiat voivat kuitenkin tarjota uusia näkemyksiä arviointiin, varsinkin tilanteissa, kun toimittajan tiedot eivät tule minkään palvelun, esimerkiksi tilaajavastuun luotettava kumppani -palvelun kautta.

Toimittajavalinnassa huomioitavan taloudellisen soveltuvuuden osalta voidaan arvioida toimittajan taloudellista tilaa, kannattavuutta, luottokelpoisuutta, liikevaihtoa, maksutapaa, taloudellista asemaa, vakuutusten kattavuutta sekä tapaa, jolla rakennus- ja takuuajaiset vakuudet olisi tarkoitus antaa. Haastatteluissa selvisi, että mitään tiettyjä vaatimuksia taloudelliselle soveltuvuudelle ei ole vielä asetettu, mutta taloudellisen tilan täytyy kuitenkin olla selvästi vakaa. Mitään euromääräisiä vaatimuksia ei ole määritelty muuten kuin vakuutuksen osalta. Vastuuvakuutuksen olemassaolon tärkeyttä korostettiin haastatteluissa, ja sille voitaisiinkin asettaa selvästi yleisesti haastatteluissa vähimmäisvaatimuksena pidetty miljoonan euron vakuutusmäärä. Taloudellisen soveltuvuuden arviointia suoritetaan myös tilaajavastuulain mukaisten selvitysten tarkistamisessa. Näiden asioiden arviointi on siis pääasiassa hankintapäällikön vastuulla.

Toimittajan tekniseen soveltuvuuteen liittyviä asioita on otettava myös huomioon valintavaiheessa. Kaluston ja referenssien arviointi on tärkeää – asia nousi esille niin kirjallisuudessa kuin

haastatteluissa. Kaluston kuntoa täytyy arvioida, ja ottaa huomioon lain määräämät tarkastukset. Kaluston soveltuvuus koettiin tärkeimmäksi, sillä työsuorituksissa tarvitaan esimerkiksi erikokoisia koneita. Kaluston lisäksi muiden työvälineiden sekä henkilösuojainten on oltava kunnossa valintavaiheessa, sekä sopimuskaudella tehtävissä tarkastuksissa. Toimittajalta voidaan edellyttää kokemusta samankaltaisista toimituksista kuin mitä ollaan hankkimassa, ja tämän todistamiseksi voidaan pyytää nähtäväksi referenssejä. Haastatteluissa selvisi, että usein referenssejä tarkistetaan itse julkisen tiedon perusteella, ja ne kertovat paljon siitä, onko toimittajalla oikeasti mahdollisuuksia suoriutua heille tarkoitetuista työtehtävistä. Kokemusta kaupunkiympäristössä kaivamisesta pidettiin tärkeänä. Myös henkilöstön toimialue on eräs huomioon otettava asia, ja se tulikin haastatteluissa esille. Paikallisten toimijoiden käyttäminen koettiin vaivattommaksi kuin muilla paikkakunnalla toimivien toimittajien.

Ammatillisen soveltuvuuden osalta voidaan vaatia henkilöstöltä tiettyjä pätevyyskoulutuksia. Haastatteluissa tärkeimmäksi nousi sähköturvallisuuteen liittyvät pätevydet, sekä toimeksiantajan noudattaman SFS 6002 -standardin vaatima sähköturvallisuuskoulutus. Muita pätevyyskoulutuksia ovat tieturvakoulutukset, työturvallisuuskoulutus sekä ratatyöturvallisuuskoulutus. Haastattelujen perusteella sai käsityksen, että pätevyyskoulutuksen puute häiritsee työsuoritusta. Sähköpätevyyskoulutuksen puuttuminen voi esimerkiksi haitata koko työn aikataulua. Tästä syystä pätevyyskoulutusta olisi hyvä miettiä tarkasti toimittajia valitessa. Yleensä ei vaadita minkäänlaisten todistusten esittämistä, mutta kuitenkin toimittajan henkilöstöltä halutaan vaatia tiettyjä koulutuksia. Kun näin kuitenkin halutaan menetellä, voisi todistuksienkin tarkistaminen olla yksi mahdollisuus varmistua pätevyyskoulutusten olemassaolosta. Yleisesti ottaen toimittajalta vaaditaan samat koulutukset ja pätevydet kuin mitä itseltäkin löytyy.

Laadunvarmistukseen liittyviä asioita on otettava huomioon toimittajavalinnassa. Voidaan esimerkiksi selvittää toimittajan laadunvarmistusjärjestelmään, laaturaportointijärjestelmään sekä laadunvalvontatoimenpiteisiin liittyviä asioita. Kun itse luvataan rakennuttajalle ISO 9001:2005 mukainen laadunhallintajärjestelmä, täytyy myös toimittajan menettelyjen olla standardin mukaiset, vaikka toimittajalta ei itseltään varsinaista sertifiointia löytyisikään. Aikaisempien hankkeiden laatua voidaan myös arvioida, mikäli toimittajaa ollaan käytetty aikaisemmin. Haastatteluissa pidettiin tärkeänä toimittajan työsuoritusten valvontaa, ja käytettyjen toimittajien työsuorituksista löytyy kyllä tietoa. Toimittaja täytyy myös sitouttaa täyttämään työmaapäiväkirjaa, joka on osa työmaan laadunhallintaa.

Toimeksiantaja on toiminnassaan erityisen tarkka työturvallisuusasioista, ja toimiikin OHSAS 18001 työterveys- ja työturvallisuusstandardin mukaan. Työturvallisuuteen ja työterveyteen liittyvät asiat täytyy ottaa huomioon jo lainsäädännönkin velvoittamana. Tärkeää on siis varmistaa, että toimittaja sitoutuu seuraamaan ja kirjaamaan ylös samoja asioita kuin itsekin kirjataan. Toimittajan on kirjattava tiedot tapaturmista, Toimittajalta vaaditaan tarpeen mukaan ensiapupätevyyksiä, ja alkusammutukseen perehdytettyjä henkilöitä täytyy löytyä työmaalta riittävä määrä. Toimittaja voidaan pyytää sitoutumaan päihteiden nollatoleranssiin, ja säännön rikkomisesta voidaan asettaa sanktio.

Omat kokemukset toimittajasta voidaan, ja otetaankin useimmiten huomioon. Visuaalinen arviointi ja toimittaja-auditointi voi tulla kyseeseen, kun etsitään tärkeää toimittajaa. Silloin voi olla hyödyllistä arvioida itse paikan päällä millaisten henkilöiden kanssa ollaan tekemisissä, ja tarkastella täytyvätkö sujuvan yhteistyön edellytykset. Tietoa voidaan myös etsiä toimittajan maineesta tai asiakkaiden tyytyväisyydestä. Tietoa paikallisiin toimittajiin liittyen vaihdetaan usein työyhteisön sisäisesti tai muiden työelämän kontaktien kanssa, mutta on tärkeää kuitenkin muistaa suhtautua tällaiseen tietoon kriittisesti.

Toimeksiantaja noudattaa ympäristöjärjestelmästandardia ISO 14001. Sen vuoksi toimittajan ympäristöjärjestelmän soveltuvuutta täytyy arvioida. Mikäli ympäristöjärjestelmää ei ole, voidaan pyytää myös kuvausta ympäristötavoitteista tai ympäristönsuojelun periaatteista. Uutena asiana haastatteluissa ilmeni vaatimus käyttää soveltuvia öljyjä luonnonsuojelu- ja pohjavesialueella. Toimittajan yhteistyökyky ympäristöasioissa olisi siis hyvä varmistaa esimerkiksi ympäristötavoitteita arvioimalla.

Tilaaajan merkitys tuli vahvasti esille haastatteluissa. Yleensä koko työn tilaaja tai rakentaja määrittelee haluamiaan vaatimuksia käyttämilleen urakoitsijoille. Nämä koskevat tietysti koko alihankintaketjua. Tällaiset asiat on kuitenkin mahdollista huomioida periaatteessa vasta siinä vaiheessa, kun tehdään tilausta toimittajalta puitesopimuksen perusteella, jos siis on kysymys erityisvaatimuksista. Jos tiedetään toimittajalla olevan kaikki samat pätevyudet kuin itsellä on, on tietysti helppoa tietää mitä lisävaatimuksia pitää työkohtaisesti edellyttää, varsinkin jos joutuu itsekin mukautumaan rakennuttajan vaatimusten mukaan.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli kysymys siitä, miten toimittajalle asetettujen vaatimusten toteutumista voitaisiin turvata. Tällä hetkellä toimeksiantajalla on käytössä useita erilaisia

sopimus pohjia, ja haastatteluissa kävi ilmi, että sopimuspojan luominen on tällä hetkellä ajankohtainen asia. Tekeillä on puitesopimus pohja ja tilausasiakirja, jota käytetään aina yksittäisten töiden tekemiseen. Työn pääluvussa esitelty sopimuskäytäntöön liittyvä teoria vastaa hyvin menetelmiä jotka toteutuvat käytännössä. Rakennusurakan yleiset sopimusehdot ovat todella keskeinen osa sopimuksissa, joten niihin ja niistä poikkeamiseen olisi sopimuksen teosta vastaavien henkilöiden hyödyllistä tutustua enemmän.

Kaiken kaikkiaan haastatteluista jäi sellainen kuva, että toimittajavalintaan ei haluta asettaa liikaa, tai liian ehdottomia vaatimuksia. Valinta ja arviointi halutaan tehdä joustavasti. Jos ei jousteta ollenkaan, voi hyviä toimittajia jäädä käyttämättä. Lakisääteiset asiat on pakko ottaa huomioon ja tarkistaa, mutta muiden asioiden suhteen voidaan käyttää omaa harkintaa. Jatkossa voitaisiin pyrkiä käymään läpi lista mahdollisista vaatimuksista ennen hankintaa, ja miettiä, mitä toimittajalta vaaditaan. Usein kiire on ollut toimittajan arviointia rajoittava tekijä. Valmis lista vaatimuksista nopeuttaa toimittajan arviointia, kun joka kerta ei tarvitse miettiä mitä toimittajaan liittyviä asioita pitäisi muistaa tarkistaa. Tilaajan vaatimukset voivat joskus rajata tietynlaisia toimittajia pois, mutta toisaalta tilaajan asettamat valmiit vaatimukset voivat helpottaa omaa toimittajavalintaa. Kaikki haastateltavat toivat esille tärkeitä toimittajavalinnassa huomioitavia asioita, mutta kaikkia mahdollisia teoriaosuudessa listattuja vaatimuksia ei tuotu esille, tai ei ollut selvää käsitystä esimerkiksi siitä, minkä tasoiset koulutukset toimittajan henkilöstöllä riittävät. Siksi kaikkien raportissa mainittujen, teoriasta löytyneiden asioiden perusteella voidaan määritellä tarkemmin, mitä vaatimuksia halutaan oikeasti käyttää. Tärkeintä toimeksiantajan kannalta on varmasti se, että toimittajavalinnassa mahdollisesti huomioitavat asiat on nyt kerätty yhteen paikkaan, ja henkilöstöä on haastateltu asiaan liittyen.

8 POHDINTAA

Opinnäytetyön tavoitteena oli määritellä toimeksiantajan käyttöön kriteerit, joiden perusteella voidaan arvioida toimittajia valintavaiheessa maanrakennustöiden hankinnoissa. Työssä selvitettiin myös sitä, miten menetellään sopimusvaiheessa, jotta voidaan taata toimittajien vaatimusten toteutuminen. Menetelmänä työssä oli laadullinen tutkimus. Tiedonhankinnassa hyödynnettiin muun muassa kirjallisuutta, lainsäädäntöä ja asetuksia sekä rakennusurakan yleisiä sopimusehtoja. Lopputuloksena saatiin selville asioita, joita toimittajalta voidaan vaatia, ja mitä asioita pitäisi tarkistaa ennen sopimuksen tekemistä. Sopimuksen tekemistä varten kerättiin myös tärkeimpiä huomioitavia asioita, joita ovat muun muassa rakennusurakan yleiset sopimusehdot sekä menettelyt mahdollisten sopimusmuutosten tai – rikkomusten varalle.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus on tutkijan arvioinnin ja näytön varassa (Kananen 2014, 150). Laadullisessa tutkimuksessa saadut tulokset kuvaavat vain yhtä tapausta, eivätkä työssä selvinneet asiat välttämättä päde jossain toisessa tilanteessa. Laadullisessa tuloksessa saatuja tuloksia ei voi yleistää samalla tavalla kuin määrällisessä tutkimuksessa. Teemahaastattelujen osalta uskon, että haastateltavia oli juuri sopiva määrä. Kanasen (2014) mukaan haastatteluja tehdään niin kauan, kun ne tuovat jotain uutta tutkimukseen. Valitsin haastateltavaksi kolme henkilöä, joilla on eniten tietoa juuri opinnäytetyössä käsiteltävistä hankinnoista. En usko, että lisähaastattelut olisivat tuoneet enää mitään uutta tärkeää tietoa. Tietysti jokaisella henkilöllä on oma kokemus toimittajavalinnasta, mutta sain mielestäni sopivan käytännön näkökulman kolmen haastattelun avulla. Haastattelukysymykset muotoutuivat tutkimuskysymysten pohjalta, ja niiden valintaan vaikutti myös jo ennen haastatteluja lähes valmiiksi kirjoitettu työn teoriaosuus. Teoriaosuudessa oli jotain epäselvyyksiä, joihin haastatteluilla haettiin lisätietoa. Haastattelujen perusteella ei kuitenkaan ollut mahdollista luoda kattavaa kuvaa kaikista toimittajavalintaan liittyvistä asioista ja ongelmista, mutta ne täydensivät ymmärrystä siitä, minkälaisia asioita toimeksiantajalla käytännössä arvostetaan, mistä tiedetään paljon ja mikä on vielä epäselvää.

Opinnäytetyö onnistui kokonaisuudessaan hyvin. Aloitin työn tekemisen syyskuussa 2016. Pysyin työn aikataulussa suhteellisen hyvin, ja työ valmistui vuoden 2016 loppuun mennessä. Asetettuihin tutkimuskysymyksiin löytyi useita eri vastauksia. On tietysti paljon toimittajien tekemään varsinaiseen työhön liittyviä laista ja asetuksista tulevia säännöksiä, mutta ne eivät liity suoranaisesti toimittajan valitsemiseen. Teoriaosuuden lähteet ovat luotettavia, ja haastatteluilla

saatiin teoriaa tukevaa tietoa. Ainoastaan varsinaisen toimittajavalintakriteeristön toteuttaminen koitui hieman ongelmalliseksi. Mitään kaikkiin toimittajiin soveltuvaa, kattavaa ja joustamatonta kriteeristöä on hankala luoda, sillä se, mitä kaikkia vaatimuksia milloinkin otetaan huomioon, vaatisi vielä lisäselvittelyä. Selvitettyjen toimittajan arviointiperusteiden pohjalta toimeksiantajan on kuitenkin mahdollista luoda sopiva kriteeristö käyttöönsä. Työn aikataulun puitteissa kaikissa käsiteltävissä aihealueissa, kuten sopimuskäytännössä, ei päästy kovinkaan syvälliselle tasolle. Kuten jo aikaisemmin mainittiin, sopimus pohjaa kehitellään tällä hetkellä, joten sitä tehtäessä toimeksiantajalla tuleekin varmasti mietittyä, mitkä asiat halutaan sopia puitesopimuksessa ja mitkä vasta tilausasiakirjassa.

Opinnäytetyön tekemisen aikana opin hahmottamaan yrityksen hankinta- ja ostotoiminnan sekä koko yritystoiminnan täysin uudella tavalla. Hankintoihin liittyy paljon erilaista lainsäädäntöä ja asetuksia, ja omat haasteensa tuovat vielä työsuorituksiin liittyvät vaatimukset. Rakennusurakan sopimusehtoihin, hankintoihin liittyvään teoriaan, sopimusteoriaan ja urakoihin liittyviin asioihin oli mielenkiintoista tutustua. Ymmärrän nyt paremmin sen, että muutokset toiminnassa vievät paljon aikaa ja vaativat huolellista suunnittelua. Huomasin liiketalouden oikeustradenomitutkinnon tuoman osaamisen soveltuvan hyvin toimimiseen myös energia-alan yrityksessä. Opintojen aikana on harjoiteltu juridisen tiedon etsimistä ja tekstin ymmärtämistä, mikä helpottaa minkä tahansa alan lainsäädännön ymmärtämistä, vaikka ala olisikin muuten vieras.

Jatkotutkimusaiheita opinnäytetyölle voisivat olla esimerkiksi syvempi perehtyminen sopimuksen tekemiseen liittyviin asioihin. Sopimuksen tekemistä varten voitaisiin selvittää tarkemmin yleisten sopimusehtojen vaikutusta ja liiteasiakirjojen asemaa sopimuksessa. Puitesopimuksen tekemisen avuksi ja sopimuksen niin sanotun näkymättömän sisällön ymmärtämisen helpottamiseksi voitaisiin luoda ohjeistuksia. Varsinkin puitesopimuksen pohjalta tehtävän tilausasiakirjan täyttämistä varten ohjeistuksien luominen voisi olla hyödyllistä, jos asiakirjoja tulevat täydentämään useammat henkilöt. Hankintaprosessin määrittelemisen nousi esille haastatteluissa. Toimeksiantajan hankintoihin kaivattaisiin selkeämpää vastuunmäärittelyä ja prosessia, jotta hankinnat hoituisivat sujuvammin ja olisi selvää kuka hoitaa mitäkin asioita. Tätä varten olisi hyödyllistä selvittää asioita hankintastrategiasta lähtien, prosessimäärittelyn kautta vastuiden konkreettiseen määrittelyyn ja näiden pohjalta tehdyn suunnitelman käyttöönottoon. Myös muiden kuin maanrakennustöiden hankintojen osalta valintakriteereitä olisi varmasti hyödyllistä selkeyttää, ja selvittää myös hankintoja koskevat erityismääräykset, kun toimittajan asemassa on ulkomaalainen yritys.

LÄHTEET

Adato Energia Oy. 2015. SFS 6002 SÄTKY-koulutus. Viitattu 11.11.2016, <http://www.adato.fi/Default.aspx?tabid=445>.

Baily, P., Farmer, D., Jessop, D. & Jones, D. 2005. Purchasing Principles and Management. Prentice Hall Financial Times.

Elomaa, N. 2011. Ulkopuolisen työvoiman käyttö. Jyväskylä: Edita Publishing Oy.

Energiateollisuus ry. 2016. Energiaverkot Suomen selkärankana. Viitattu 3.11.2016, http://energia.fi/perustietoa_energia-alasta/energiaverkot.

Energiateollisuus ry. 2014. Mikä on energia-ala? Viitattu 3.11.2016, <http://energiamaailma.fi/mika-on-energia-ala/>.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto. 2016. Harmaan talouden valvonta on tuottanut tulosta. Viitattu 15.11.2016, <http://www.avi.fi/web/avi/-/harmaan-talouden-valvonta-on-tuottanut-tulosta#.WCrkZnpS17G>.

Haapio, H. & Järvinen, M. 2014. Yritysten sopimus- ja vastuuketjut. Helsinki: Tietosanoma.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 114/2006 vp.

Harmaala, M. & Jallinoja N. 2012. Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Sanoma Pro Oy.

If Vakuutusyhtiö Oy. Toiminnan vastuuvakuutus. Viitattu 28.11.2016, https://www.if.fi/yritysassiakkaat/vakuutukset/vastuuvakuutukset/toiminnan-vastuu?gclid=CM-_jfygy9ACFVTcGQod7AcKGg.

Iloranta, K. & Pajunen-Muhonen, H. 2015. Hankintojen johtaminen - ostamisesta toimittajamarkkinoiden hallintaan. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Junnonen, J. & Kankainen, J. 2012. Rakennusurakoitsijoiden hankintakäsikirja. Helsinki: Suomen Rakennusmedia Oy.

Junnonen, J. & Kankainen, J. 2016. Urakoitsijan sopimusasiat. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Jämsä, J. 2016. Haastattelu 9.12.2016. Tekijän hallussa.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kauppa- ja teollisuusministeriön päätös sähköalan töistä 5.7.1996/516.

Kortene, M. & Olin, T. 2015. Infrarakentajan sopimusopas. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Kovalainen, J. 2016. Haastattelu 9.12.2016. Tekijän hallussa.

Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 22.12.2006/1233.

Liikennevirasto. 2016a. Radanpidon koulutukset. Viitattu 12.12.2016, <http://www.liikennevirasto.fi/palveluntuottajat/koulutukset/radanpidon-koulutukset#.WE5jKXpS17E>.

Liikennevirasto. 2016b. Tieturvakoulutukset. Viitattu 26.10.2016, <http://www.liikennevirasto.fi/palveluntuottajat/koulutukset/tieturvakoulutukset#.WBCAVXpS17E>.

Liuksiala, A. & Stoor, P. 2014. Rakennussopimukset. Rakennustieto.

Nieminen, S. 2016. Hyvä hankinta – parempi bisnes. Helsinki: Talentum Media Oy.

Nygård, R. 2016. Haastattelu 8.12.2016. Tekijän hallussa.

Oulun Energia Oy 2015. Vuosikatsaus 2015.
https://www.oulunenergia.fi/sites/default/files/attachments/vuosikertomus_2015.pdf.

Oulun Energia Oy. 2016. Turvaamo ja Tarkastamo – poikkeamien kirjaus. Sisäinen lähde.

Patentti- ja rekisterihallitus ja verohallinto. Tietoa palvelusta. Viitattu 9.12.2016,
<https://www.ytj.fi/index/tietoapalvelusta.html>.

Pekkala, E. & Pohjonen, M. 2015. Hankintojen kilpailuttaminen ja sopimusehdot. Helsinki: Tietosanoma.

Rakennustieto Oy. 1998. Rakennusurakan yleiset sopimusehdot YSE 1998, RT 16–10660.

Sakki, J. 2014. Tilaus-toimitusketjun hallinta. Vantaa: Jouni Sakki Oy.

Suomen Asiakastieto Oy. Rating Alfa. Viitattu 18.11.2016, <http://www.asiakastieto.fi/web/fi/ tuotteet- ja-palvelut/riskienhallinnan-palvelut/yrityspalvelut/rating-alfa>.

Suomen Punainen Risti. 2014. Millaisia koulutuksia on tarjolla? Viitattu 18.11.2016, <http://www.spr- ensiapukoulutus.fi/millaisia-koulutuksia-on-tarjolla/>.

Suomen Tilaa javastuu Oy. Miksi tilaaja valitsee luotettavan kumppanin? Viitattu 10.11.2016,
<http://kampanja.tilaa javastuu.fi/miksi-tilaaja-valitsee-luotettavan-kumppanin?>.

Surakka, J. 2015. Hallinto-oikeus: Tilaa javastuulain mukainen laiminlyöntimaksu voitiin määrätä sillä perusteella, että valittajan olisi tullut varmistaa asiakirjojen aitous. Viitattu 1.11.2016,
<https://www.edilex.fi/uutiset/45269>.

Sähköturvallisuuslaki 14.6.1996/410.

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto. 2016a. CE-merkintä. Viitattu 1.11.2016,
<http://www.tukes.fi/fi/Toimialat/Kuluttajaturvallisuus/Kulutustavarat/CE-merkki/>.

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto 2016b. Sähköalan vastuuhenkilöt ja pätevyystodistukset. Viitattu 10.11.2016, <http://www.tukes.fi/fi/Toimialat/Sahko-ja-hissit/Sahkoalan-vastuuhenkilot-ja-urakointi/Sahkoalan-vastuuhenkilot/>.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2014. Selvitys tilaajavastuulain uudistamiseksi tehtyjen ehdotusten vaikutuksesta.

<https://tem.fi/documents/1410877/2871099/Selvitys+tilaajavastuulain+uudistamiseksi+tehtyjen+ehdotusten+vaikutuksista+10012014.pdf>.

Työntekijän eläkelaki 19.5.2006/395.

Työsuojeluhallinto. 2015. MVR-mittari. Viitattu 30.11.2016, <http://www.tyosuojelu.fi/tyosuojelutyopaikalla/tyoolosuohdemittarit/mvr-mittari>.

Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1383.

Työturvallisuuskeskus. 2016. Työturvallisuuskortti. Viitattu 26.10.2016, <http://www.tyoturvallisuuskortti.fi/kortti>.

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738.

Valtioneuvoston asetus rakennustyön turvallisuudesta 205/2009.

Verohallinto. 2016a. Rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus. Viitattu 10.11.2016, [http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/2016/Rakentamiseen_liittyva_tiedonantovelvoll\(40666\)#3](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/2016/Rakentamiseen_liittyva_tiedonantovelvoll(40666)#3).

Verohallinto. 2016b. Verovelkarekisteri. Viitattu 16.11.2016, http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Maksuvaikeudet/Verovelkarekisteri%2834171%29.

Taustatiedot:

Mikä on asemasi yrityksessä, ja kauanko olet työskennellyt tehtävässäsi?

1. Toimittajavalintamenettelyn kulku

Miten menetellään, kun valitaan maanrakennustöiden toimittaja?

Millainen on sinun toimittajavalintaprosessi?

2. Toimittajan soveltuvuuden arviointi

Tarkistatko tilaajavastuulain mukaiset selvitykset?

Miten toimittajan soveltuvuutta arvioidaan?

Mitkä ovat toimittajan tärkeimmät ominaisuudet?

Mitkä ovat toimittajan poissulkevia ominaisuuksia?

Vaaditaanko henkilöstöltä tiettyjä pätevyys- ja koulutuksia tai työkokemusta? Vaaditaanko työnjohdolta jotain erityistä?

3. Toimittajavalinnan kehittämistarpeet

Mitä ongelmia olet kohdannut toimittajavalinnassa?

Mihin suuntaan toimittaja-arviointia ja -vertailua tulisi kehittää?

Millainen työkalu olisi hyvä toimittajien vertailuun?

4. Sopimuksen tekemisessä huomioitavat asiat

Mitä vaatimuksia tulisi ottaa huomioon sopimusta tehtäessä?